

FINANSTILSYNET
THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Offentlig versjon

Resultatrapport for finansforetak

1. halvår 2016

Dato:
23.08.2016

Innhold

INNHold	3
1 HOVEDINNTRYKK	4
2 MAKROØKONOMISK BAKGRUNN	6
3 NORSKE OG NORDISKE FINANSKONSERN	9
NORSKE FINANSKONSERN	9
NORDISKE FINANSKONSERN	11
4 KREDITTINSTITUSJONER	13
BANKER	13
FINANSIERINGSFORETAK	23
5 FORSIKRING OG PENSJON	27
LIVSFORSIKRINGSFORETAK	27
PENSJONSKASSER	30
SKADEFORSIKRINGSFORETAK	34
6 RESULTAT OG BALANSE FOR HVER BRANSJE	38
7 TABELLER FOR GRUPPER	44
BANKER	44
PENSJONSKASSER	47

Redaksjonen ble avsluttet 23.august 2016. Alle tall er foreløpige, og det tas forbehold om endringer.
Kilde for alle tall er Finanstilsynet, så fremt annet ikke er angitt.

1 Hovedinntrykk

Bankenes for første halvår 2016 var svakere enn i samme periode året før. I forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital sank resultat før skatt fra 1,2 til 1,1 prosent, mens egenkapitalavkastningen ble redusert med halvannet prosentpoeng, til 10,9 prosent. Hovedårsaken til resultatnedgangen var betydelig høyere tap på utlån. Økte tap i flere av de store bankene medførte at tapsnivået for bankene samlet tilsvarte 0,34 prosent av utlånsvolumet, en dobling sammenlignet med ett år tidligere. Resultatsvekkelsen ble dempet av betydelige gevinster på bankenes salg av eierinteresser i Visa Europe Ltd. Bankenes netto renteinntekter viste bedring sammenlignet med året før. Hovedårsaken til bedringen var lavere finansieringskostnader, men økte utlånsvolumer bidro også. Den gjennomsnittlige utlånsrenten har sunket betraktelig det siste året, særlig for utlån til personkunder. Innskuddsrenten har sunket noe mer, noe som har økt den uvektede totale rentemarginen noe. Kostnadsveksten i bankene var lavere enn inntektsveksten siste år, som gjorde at kostnad/inntektsnivået gikk ned to prosentpoeng til 45,6 prosent. Uten gevinstene fra Visa-transaksjonen var kostnad/inntektsforholdet nær uendret. Utlånsveksten i norske banker var 5,6 prosent de siste 12 måneder. Vekstraten har sunket noe de tre siste kvartalene, i hovedsak som følge av redusert utlånsvekst til bedrifter. Bankenes vekst i utlån til personkunder har vært høy det siste året, og var 7,1 prosent ved utgangen av juni. Inkluderes utlån fra utenlandske bankers filialer var veksten til personkunder 7,5 prosent, nær uendret fra ett kvartal tidligere. Lavere vekst i innskudd enn i utlån det siste året har medført nedgang i innskuddsdekning av utlån, til 57 prosent ved utgangen av juni.

Finansieringsforetakene bedret resultatene sammenlignet med ett år tidligere, i hovedsak som følge av lavere utlånstap, og kun moderat kostnadsvekst. Foretakene som gruppe oppnådde en egenkapitalavkastning på 14,2 prosent, 0,7 prosentpoeng høyere enn i samme periode i fjor. Veksten i forbrukslån økte ytterligere i første kvartal, til 17,3 prosent, i stor grad som følge av enkelte foretaks ekspansjon i det nordiske markedet. Korrigert for utlån i andre nordiske land viste foretakene en vekst på 12,5 prosent siste år, en økning fra 10,7 prosent ett kvartal tidligere. Tapene på forbrukslån tilsvarte 1,9 prosent av utlån i første halvår.

Livsforsikringsforetakene fikk et resultat før skatt på 3,8 mrd. kroner i første halvår 2016, mot 4,4 mrd. kroner året før, en nedgang fra 0,7 til 0,6 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital. Bokført avkastning i kollektivporteføljen, som i hovedsak består av kontrakter med årlig garantert avkastning, var 4,5 prosent (annualisert), som er om lag samme nivå som i samme periode i 2015. Verdijustert kapitalavkastning, som også inkluderer urealiserte verdiendringer, ble svakt redusert fra 4,7 til 4,5 prosent (annualisert). Til tross for lavt rentenivå, ligger den bokførte avkastningen fremdeles noe over gjennomsnittlig garantert avkastning for livsforsikringsforetakene. Ved vedvarende lavt rentenivå vil det imidlertid bli stadig mer utfordrende å oppnå avkastning over rentegarantien. Det har kun vært mindre endringer i sammensetningen av investeringene i kollektivporteføljen det siste året, og aksjeandelen varierer fremdeles betydelig mellom foretakene.

Pensjonskassene hadde et resultat før skatt på 3 mrd. kroner i første halvår 2016, mot 4,7 mrd. kroner i samme periode i 2015, som tilsvarer en nedgang fra 3,5 til 2,1 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital. Bokført avkastning i pensjonskassene var 4,4 prosent (annualisert), som er om lag samme nivå som livsforsikringsforetakene, mot 6,6 prosent i samme periode i 2015. Den verdijusterte avkastningen var 1,6

prosent (annualisert), mot 6,3 prosent i første halvår 2015. Den reduserte avkastningen i pensjonskassene reflekterer nedgangen i aksjemarkedene i første halvår. Med en aksjeandel på 35 prosent av kollektivporteføljen, får utviklingen i aksjemarkedene stor betydning for avkastningen.

Skadeforsikringsforetakene (uten captives) hadde et resultat før skatt på 4,8 mrd. kroner i første halvår 2016, mot 4 mrd. kroner i samme periode året før. Det er en økning på 2,4 prosentpoeng til 23,3 prosent av premieinntektene. Reduserte kostnader bidro positivt til det tekniske resultatet, mens finansinntektene ble noe redusert som andel av premieinntektene. Combined ratio var 85 prosent for skadeforsikringsforetakene samlet i første halvår 2016, en bedring på nær 4 prosentpoeng sammenlignet med samme periode i fjor. Både skade- og kostnadsprosenten ble redusert.

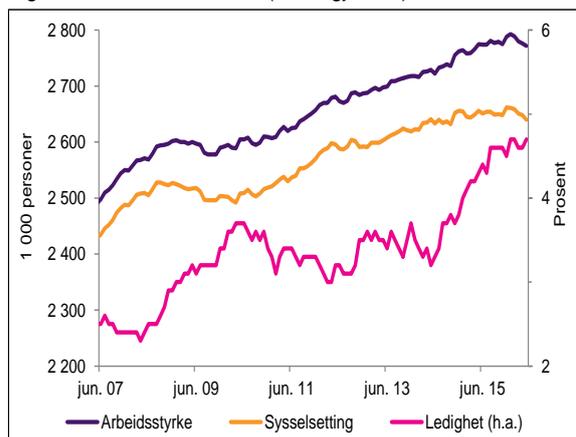
2 Makroøkonomisk bakgrunn

Norsk økonomi

Nedgangskonjunktoren i norsk økonomi er i første rekke drevet av redusert investeringsetterspørsel fra petroleumssektoren. Konsentrasjon av petroleumsnæringen og leverandørindustrien på Sør- og Vestlandet har ført til store regionale forskjeller i økonomisk utvikling. Svak privat konsumetterspørsel og nedgang i tradisjonell eksport av tradisjonelle varer, sammenliknet med kvartalet før, bidro til svak produksjonsutvikling i første kvartal 2016. BNP Fastlands-Norge steg med 0,3 prosent i første kvartal. Inflasjonen, målt ved 12-månedervekst i konsumprisindeksen, økte fra 2,3 prosent i desember 2015 til 4,4 prosent i juli 2016. Økte priser på matvarer og elektrisitet bidro til den sterke KPI-veksten i juli. Noteringen i juli er den høyeste siden oktober 2008.

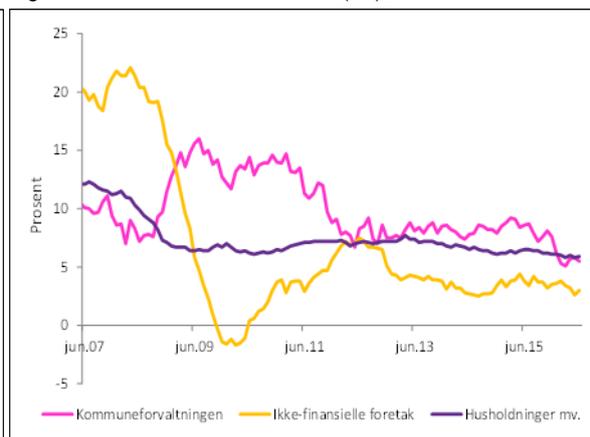
I mai var arbeidsledigheten, målt ved Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU), 4,7 prosent, som er 0,2 prosentpoeng høyere enn i desember 2015. Antall sysselsatte gikk ned med 0,8 prosent i denne perioden, mens antall personer i arbeidsstyrken gikk ned med 0,6 prosent. Den registrerte arbeidsledigheten var 3,2 prosent i juli, som er 0,2 prosentpoeng høyere enn i desember. I juli var den registrerte ledigheten størst i Rogaland (4,6 prosent) og Aust-Agder (4,2 prosent), mens veksten i registrert ledighet fra desember 2015 til juli i år var sterkest i Hordaland (0,6 prosentpoeng), Vestfold (0,5 prosentpoeng) og Møre og Romsdal (0,4 prosentpoeng).

Figur 2.1: Arbeidsmarkedet (sesongjustert)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.2: Innenlandsk kredittvekst (K2), 12-mnd. vekst

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tolv månedersveksten i den innenlandske kreditten til publikum (K2) gikk ned 0,5 prosentpoeng i første halvår 2016, til 4,9 prosent ved utgangen av juni. Nedgangen var særlig sterk i kredittveksten til kommuneforvaltningene (2,1 prosentpoeng), se figur 2.2. I samme periode gikk veksten i kreditt fra innenlandske kilder til ikke-finansielle foretak og husholdninger ned henholdsvis 0,5 og 0,2 prosentpoeng. Kredittveksten til husholdningene var fortsatt sterk ved utgangen av juni, og langt sterkere enn inntektsveksten.

Ifølge Eiendom Norges boligprisstatistikk var prisene på brukte boliger 8,5 prosent høyere ved utgangen av juli enn ved utgangen av 2015, se figur 2.3. Tolvmånedersveksten var 8,8 prosent i juli. Det er store regionale forskjeller, med særlig sterk vekst i Oslo, og negativ tolv månedersvekst i Stavanger og Sandnes. Omsetningen, målt i antall solgte boligenheter, har hittil i år gått noe tilbake sammenliknet med rekordåret 2015, men er høyere enn omsetningen rapportert for de øvrige årene tilbake til 2007. Samtidig rapporteres omsetningstiden i gjennomsnitt å ha økt med 4 dager (9 prosent) fra juli 2015 til juli 2016. Det er store regionale forskjeller i utviklingen i omsetningstid.

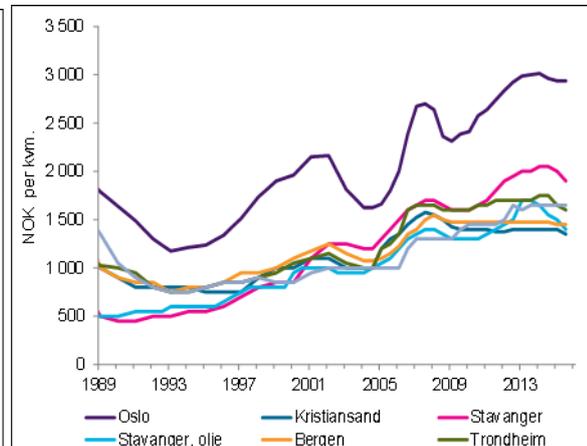
I markedet for næringseiendom har leiepriser i kontormarkedet falt eller flatet ut i de fleste regioner de siste par årene, særlig i Stavanger, se figur 2.4. Aktiviteten i transaksjonsmarkedet i første halvår 2016 har ifølge meglerhuset Malling&Co vært noe svakere enn forventet. Andelen utenlandske aktører har avtatt markant, og for 2016 forventes en halvering av transaksjonsvolumet i kroner sammenliknet med 2015.

Figur 2.3: Boligpriser

Kilder: Eiendom Norge, FINN og Eiendomsverdi AS

Figur 2.4 Leiepriser på kontorlokaler

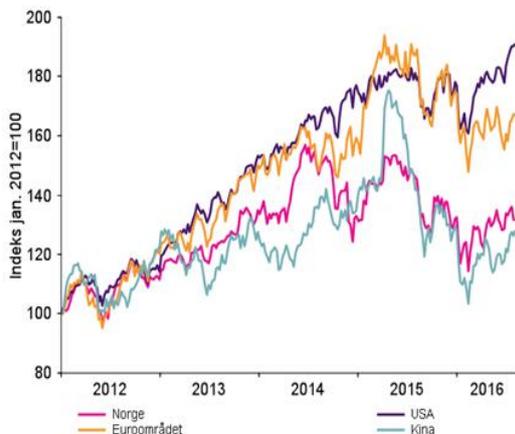
Kilde: OPAK

Aksje- og rentemarkeder

Markedsuro preget verdipapirmarkedene gjennom 2015 og første halvår 2016. Økt usikkerhet om oljepris, svakere globale vekstutsikter og fallende inflasjonsforventninger i mange økonomier har bidratt til uroen, og flere sentralbanker har senket styringsrentene inneværende år. Spesielt i andre kvartal medførte usikkerhet knyttet til Storbritannias avstemning om fortsatt EU-medlemskap (Brexit) til betydelige markedsutslag.

Aksjemarkedene falt markert i begynnelsen av 2016, men tok seg noe opp igjen i siste del av første kvartal og inn i andre kvartal. I Norge og USA var kursutviklingen positiv i andre kvartal, mens utfallet av Brexit bidro til negativ utvikling i euroområdet i samme periode. Hittil i tredje kvartal har aksjemarkedene i euroområdet hentet seg inn igjen fra fallet i andre kvartal, se figur 2.5 og tabell 2.1.

Figur 2.5: Aksjeindekser utvalgte land

Kilde: Thomson Reuters Datastream

Figur 2.6: Rente på 10-årige statsobligasjoner

Kilde: Thomson Reuters Datastream

Langsiktige statsrenter i USA, Tyskland og Storbritannia falt betydelig i andre kvartal 2016. Reduksjonen kan ses i sammenheng med forventninger om mer ekspansiv pengepolitikk, samt at økt risikoaversjon har økt etterspørselen etter sikre statsobligasjoner. Også norske statsrenter falt i andre kvartal. Hittil i tredje kvartal har bevegelsene i de lange rentene vært små i Norge, USA og euroområdet, mens rentenivået har fortsatt ned i Storbritannia, se figur 2.6 og tabell 2.1.

Den norske kronen svekket seg bredt gjennom 2015. I første kvartal styrket kronen seg mot de fleste store valutaer, herunder amerikanske dollar, euro og den importveide valutaindeksen, se figur 2.7 og tabell 2.1. Dette sammenfalt med en økning i oljeprisen fra 35 til 39 dollar per fat. I andre kvartal økte oljeprisen til nær 50 dollar fatet. Kronen styrket seg videre mot euro, mens den svekket seg noe mot dollar. Hittil i tredje kvartal har kronen styrket seg mot de fleste valutaer, mens oljeprisen har falt noe tilbake.

Figur 2.7: Valutakursutvikling

Kilde: Thomson Reuters Datastream

Tabell 2.1: Utviklingen i verdipapir- og valutamarkedet. Endring i prosent (aksjer og valuta) og basispunkter (renter)

	Nivå			Endring (prosent og basispkt.)	
	2015	2. kv. 2016	12.aug.16	1.halvår 2016	Hittil i 3. kv.*
Aksjer (MSCI)					
Norge				-0,7	1,4
USA				3,6	4,4
Euroområdet				-8,7	7,4
Kina				-4,4	10,2
10-årige statsobligasjoner					
USA	2,28	1,49	1,62	-78	2
Tyskland	0,63	-0,13	-0,11	-76	2
Norge	1,54	1,01	1,06	-53	5
Spania	1,78	1,23	0,94	-55	-29
Storbritannia	1,96	0,87	0,62	-109	-35
3-mnd. statscertifikater					
Norge	0,57	0,54	0,47	-3	-7
USA	0,18	0,27	0,28	9	2
Euroområdet	-0,60	-0,65	-0,79	-5	-14
Valuta					
NOK/EUR	9,62	9,30	9,17	-3,3	-1,3
NOK/USD	8,85	8,37	8,21	-5,5	-1,9
NOK/Importindeks	110,18	105,73	104,01	-4,0	-1,6

*Frem til 12.08.2016

3 Norske og nordiske finanskonsern

Norske finanskonsern

De største norskeide finanskonsernene, DNB, Sparebank 1 Gruppen, Storebrand, KLP og Gjensidige er aktører innenfor de fleste delene av finanssektoren. DNB er det største norske finanskonsernet med en forvaltningskapital på 2 665 mrd. kroner ved utgangen av første halvår 2016. Blant de forsikringsdominerte konsernene¹ er KLP størst med en forvaltningskapital på 577 mrd. kroner.

DNB ASA hadde et resultat før skatt på 1,0 prosent av forvaltningskapitalen i første halvår 2016, en reduksjon på 0,2 prosentpoeng fra samme periode i 2015. Høyere tap på utlån samt noe lavere renteinntekter er hovedårsakene til reduksjonen i resultatet. Nedskrivninger på utlån og garantier økte med 2,3 mrd. kroner som en konsekvens av negativ utvikling i oljerelatert virksomhet. DNBs eksponering mot olje og gass utgjør totalt 3,4 prosent av konsernets samlede eksponering.² Konsernet oppgir i sin delårsrapport for 2. kvartal 2016 at det ikke er tegn på negative smitteeffekter fra oljerelatert sektor til andre utlånsporteføljer. DNB hadde en egenkapitalavkastning på 10,5 prosent, en reduksjon på 3,6 prosentpoeng fra tilsvarende periode i 2015.

Tabell 3.1: Resultat før skatt og egenkapitalavkastning for norskeide finanskonsern*

	1. halvår 2016			1. halvår 2015		
	Mill. kr.	% av FK	EK-avkastn.	Mill. kr.	% av FK	EK-avkastn.
DNB ASA	12 534	1,0 %	10,5 %	15 483	1,2 %	14,1 %
Storebrand ASA	1 114	0,4 %	9,5 %	701	0,3 %	5,9 %
SpareBank 1 Gruppen	912	3,1 %	18,1 %	845	3,0 %	17,6 %
KLP	1 378	0,5 %	11,6 %	1 302	0,5 %	10,4 %
Gjensidige Forsikring ASA	3 318	5,1 %	21,7 %	2 628	4,5 %	18,3 %

Kilder: Delårsrapporter. For KLP er egenkapitalavkastningen beregnet av Finanstilsynet.

* Prosent av forvaltningskapital og egenkapitalavkastning er annualisert.

Storebrand ASA hadde et resultat før skatt på 0,4 prosent av forvaltningskapitalen i første halvår 2016, en økning på 0,1 prosentpoeng fra samme periode i 2015. Bedringen av resultatet drives blant annet av at kunder konverterer fra ytelses- til innskuddsbaserte pensjonsordninger. Samtidig ble konsernets kostnader redusert sammenlignet med samme periode i fjor. Egenkapitalavkastningen var på 9,5 prosent, en økning på 3,6 prosentpoeng fra første halvår 2015. Sparebank1 Gruppen, som ikke inkluderer eierbankenes resultater, hadde en bedring av konsernresultat før skatt i prosent av forvaltningskapitalen på 0,1 prosentpoeng i første halvår 2016. Livsforsikringsvirksomheten hadde et sterkere risikoresultat samt høyere finansinntekter enn i tilsvarende periode i 2015. En endring i ytelsespensjonsordningen for de ansatte førte til at

¹ Storebrand, Sparebank 1 Gruppen, KLP og Gjensidige

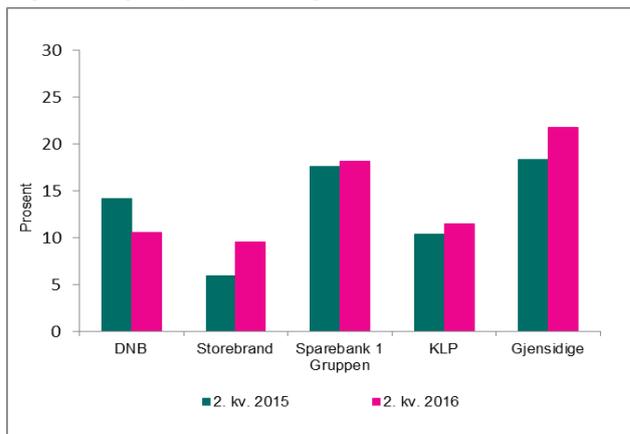
² Målt som sum engasjementer (utlån, fordringer, garantier og uttrukne kreditter) i olje- og gassektoren som andel av totale engasjementer i alle sektorer, inkl. personmarkedet.

skadeforsikringsvirksomheten i gruppen oppnådde et svakere resultat. Egenkapitalavkastningen for Sparebank 1 Gruppen ble 18,1 prosent, en økning på 0,5 prosentpoeng.

KLP hadde et resultat før skatt på 0,5 prosent av forvaltningskapitalen i første halvår 2016, hvilket var uendret fra samme periode i 2015. Den verdijusterte avkastningen i kollektivporteføljen økte med 0,4 prosentpoeng til 2,7 prosent som følge av en positiv utvikling i obligasjonsporteføljen. Egenkapitalavkastningen for KLP var på 11,6 prosent, hvilket var en økning på 1,2 prosentpoeng fra første halvår 2015. Gjensidige Forsikring ASA hadde et resultat før skatt på 5,1 prosent av forvaltningskapitalen i første halvår 2016, en økning på 0,6 prosentpoeng fra samme periode i fjor. Sterk premievekst og lavere driftskostnader som følge av en endring i ytelsesordningen i første kvartal bidro til å bedre det forsikringstekniske resultatet med 56,2 prosent. Egenkapitalavkastningen for Gjensidige var på 21,7 prosent, en økning på 3,4 prosentpoeng fra første halvår 2015.

Av de fem største norskeide finanskonsernene er DNB, Gjensidige Forsikring og Storebrand børsnoterte. Aksjekursen til DNB falt med 9,5 prosent i første halvår 2016. Gjensidige hadde en reduksjon i aksjekursen på 2,4 prosent mens Storebrand hadde en reduksjon på 10,3 prosent i samme periode. Siden utgangen av 2015 og frem til 11. august har aksjekursene til DNB og Storebrand blitt svekket med henholdsvis 12,2 og 4,4 prosent. Aksjekursen til Gjensidige har styrket seg med 0,8 prosent i samme periode.

Figur 3.1: Egenkapitalavkastning, annualisert

Kilder: Delårsrapporter. For KLP er egenkapitalavkastningen beregnet av Finanstilsynet.

Figur 3.2: Børsutvikling for norske finanskonsern

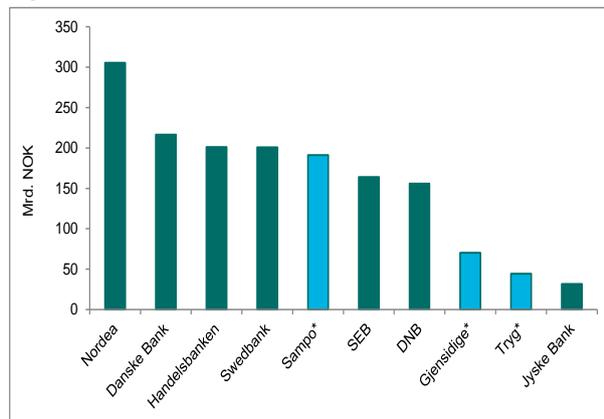

Kilde: Thomson Reuters Datastream

Nordiske finanskonsern

Nordea, som er det største nordiske finanskonsernet, hadde ved utgangen av andre kvartal 2016 en forvaltningskapital på 6 243 mrd. norske kroner. Markedsverdien var 318 mrd. kroner per 16. august 2016. DNB var det fjerde største konsernet med en forvaltningskapital på 2 665 mrd. kroner. Målt etter markedsverdi var DNB nummer sju, med 156 mrd. kroner. Sju av de ti største finanskonsernene i Norden er bankdominerte, og sju av de åtte største har virksomhet i Norge.

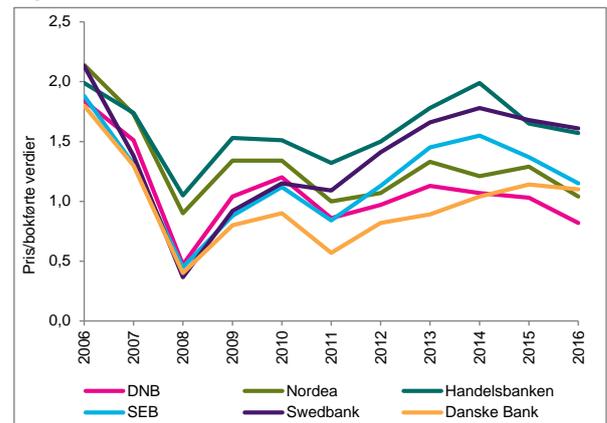
Figur 3.3: Markedsverdi nordiske finanskonsern

Kilde: J.P. Morgan, 16. august 2016

*Sampo, Gjensidige og Tryg er forsikringsdominert

Figur 3.4: Pris/bokført verdi

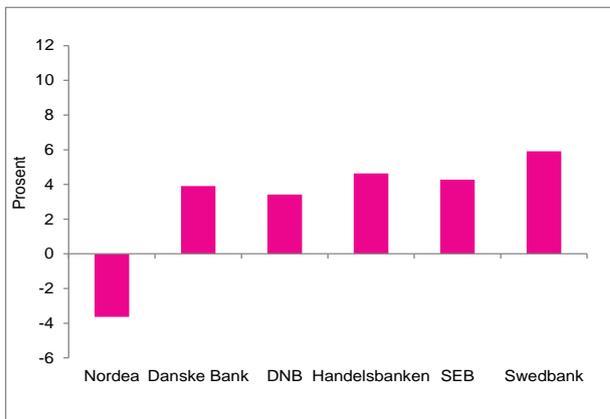

Kilde: J.P. Morgan, 16. august 2016

Swedbank og Handelsbankens aksjer har de siste årene vært verdsatt høyere i forhold til bokførte verdier (P/B) enn andre nordiske bankaksjer. Det har vært en gjennomgående nedgang for alle bankene så langt i 2016. Målt ved markedsverdi i forhold til løpende inntjening (P/E), var DNB lavest verdsatt til en børskurs på 9,4 ganger inntjeningen, mens Handelsbanken lå høyest med en børskurs på 13,3 ganger inntjeningen. Gjennomsnittlig P/E for de store nordiske bankene var 10,6.

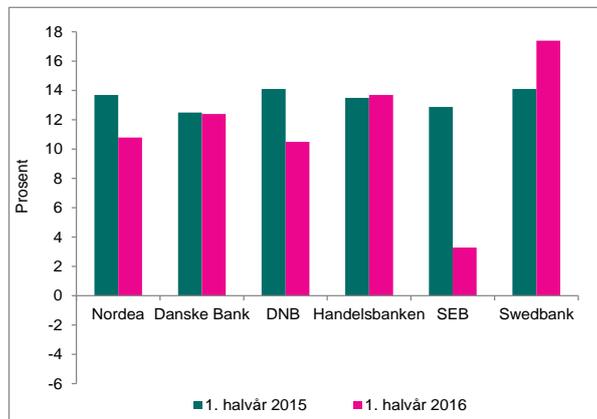
Nordea hadde en reduksjon i utlån til kunder sammenlignet med ett år tilbake. De fem øvrige bankdominerte konsernene har hatt en forholdsvis moderat utlånsvest de siste tolv månedene. Med unntak av Handelsbanken og Swedbank hadde alle de store nordiske bankkonsernene en nedgang i egenkapitalavkastningen sammenlignet med første halvår i fjor. Den lave egenkapitalavkastningen i SEB skyldtes av- og nedskrivninger av materielle og immaterielle eiendeler i første kvartal i år.

Figur 3.5: Utlånsvekst 12 måneder (lokal valuta)

Kilde: Kvartalsrapporter

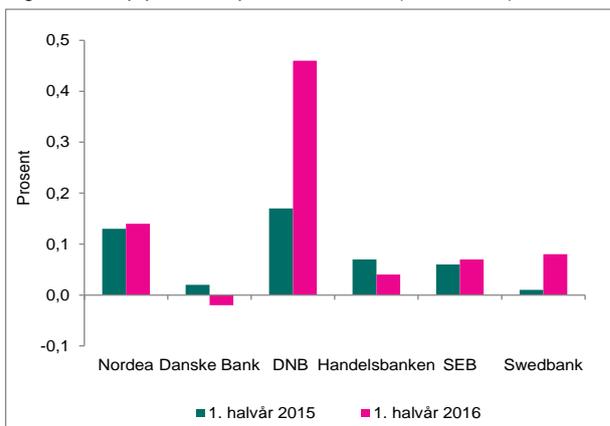
Figur 3.6: Egenkapitalavkastning (annualisert)

Kilde: Kvartalsrapporter

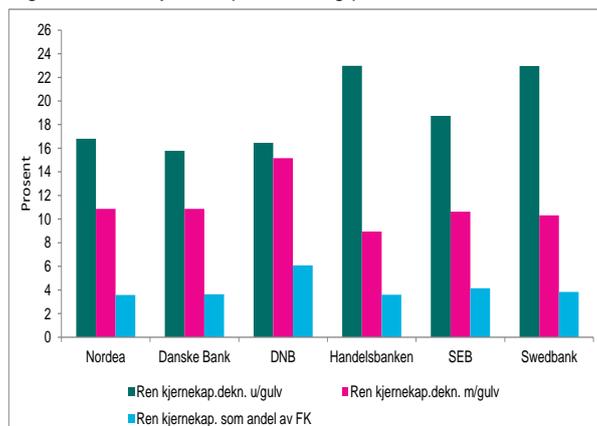
Med unntak av DNB var det ingen store variasjoner i utlånstapene fra året før. DNB hadde en økning i tapsprosent sammenlignet med tilsvarende periode i fjor. Banken har økt både individuelle nedskrivninger på utlån og gruppenedskrivninger. Dette er i stor grad engasjementer som er påvirket av den negative situasjonen i oljerelatert virksomhet.

Figur 3.7: Tap på utlån i prosent av utlån (annualisert)

Kilde: Kvartalsrapporter

Figur 3.8: Ren kjernekapitaldekning per 30.06.2016

Kilde: Kvartalsrapporter

DNB hadde høyest ren kjernekapitaldekning (med Basel I-gulv) ved utgangen av andre kvartal 2016. Differansen mellom ren kjernekapitaldekning med og uten gulv på beregningsgrunnlaget er klart størst for de svenske konsernene. DNB hadde også høyest ren kjernekapital som andel av forvaltningskapitalen.

4 Kredittinstitusjoner

Banker

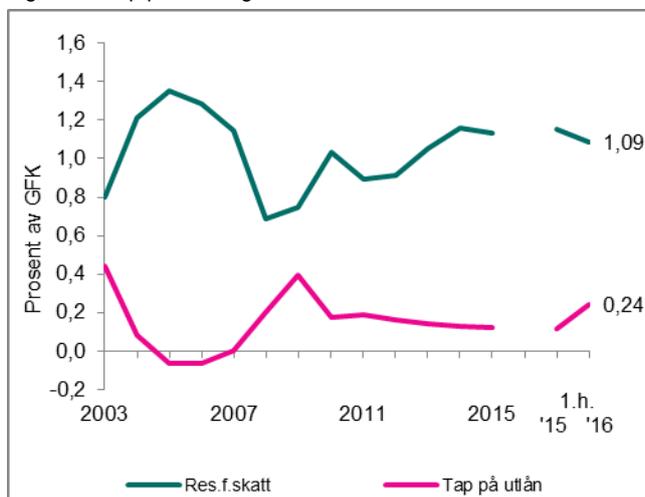
- Betydelig økning i tap på utlån førte til lavere resultat
- Netto renteinntekter holdes oppe som følge av reduserte finansieringskostnader
- Stabilt høy utlånsvekst til personkunder

Kapittelet tar for seg utviklingen i samtlige 126 norske banker. For banker som er finanskonsern benyttes regnskapstall for bankkonsern, for øvrige banker benyttes morbanktall. Når resultatposter sees i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital, eller utlån, er presentsatsene annualisert. Vekstrater gjelder de siste 12 måneder, såfremt ikke annet er angitt. Det vises utvikling for tre grupper av banker: de åtte større bankene (DNB Bank, Nordea Bank Norge og de seks store regionsparebankene, som utgjør 77 prosent av samlet forvaltningskapital i norske banker), mellomstore banker (25 banker med mer enn 10 mrd. kroner i forvaltningskapital, som utgjør 16 prosent av total forvaltningskapital) og mindre banker (93 banker med mindre enn 10 mrd. kroner i forvaltningskapital, som utgjør 7 prosent av total forvaltningskapital).

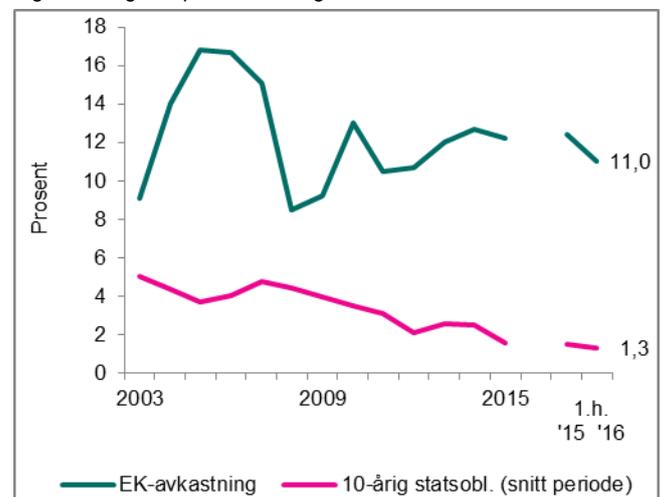
Resultat

Bankene samlet viste kun en moderat resultatnedgang i første halvår 2016 sammenlignet med samme periode året før. I forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK) sank resultat før skatt fra 1,2 til 1,1 prosent. Egenkapitalavkastningen sank med halvannet prosentpoeng, til 10,9 prosent. Hovedårsaken til resultatnedgangen var betydelig høyere tap på utlån. I motsatt retning trakk gevinster etter gjennomført salg av eierandeler i Visa Europe Ltd.

Figur 4.1: Tap på utlån og resultat før skatt

Figur 4.2: Egenkapitalavkastning

Kilde: Norges Bank (statsobligasjonsrente)

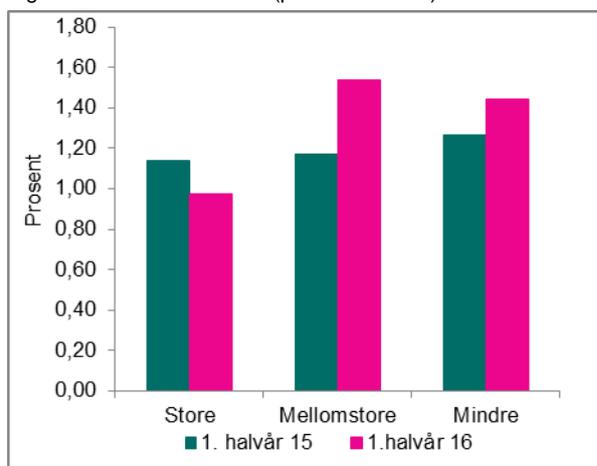
Resultatnedgangen fra året før skriver seg særlig fra gruppen av de større bankene, som hadde en reduksjon i egenkapitalavkastning på nær 3 prosentpoeng, til 10,9 prosent. Gruppene av mellomstore og mindre banker viste derimot høyere egenkapitalavkastning enn året før, se kapittel 7 for tabeller med gruppenes resultater.

Tabell 4.1: Resultat for samtlige norske banker

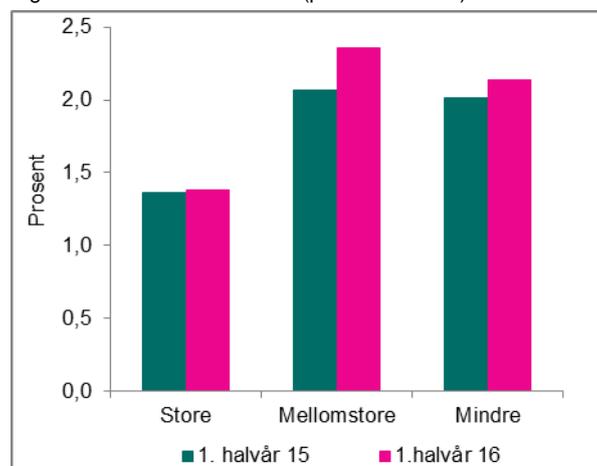
	1.halvår 16		1. halvår 15	
	Mill. kr.	% GFK	Mill. kr.	% GFK
Netto renteinntekter	40 436	1,57	37 719	1,50
Andre inntekter	18 634	0,72	18 278	0,73
herav verdiendr. finansielle instrumenter	4 120	0,16	5 346	0,21
Driftskostnader	25 038	0,97	24 089	0,96
herav lønn og personalkostnader	13 087	0,51	12 418	0,49
Resultat før tap på utlån	34 033	1,32	31 908	1,27
Bokførte tap på utlån	6 197	0,24	2 920	0,12
Gev/tap ikke-fin.ei /langsiktige verdip.	149	0,01	76	0,00
Resultat før skatt	27 984	1,09	29 065	1,15
Skattekostnad	5 968	0,23	7 141	0,28
Resultat etter skatt	22 016	0,86	21 924	0,87
Egenkapitalavkastning (%)	10,9		12,4	

Netto renteinntekter økte svakt sammenlignet med året før, sett i forhold til GFK. Som følge av ytterligere nedgang i rentenivået det siste året har bankenes renteinntekter fortsatt å synke. Nettorenten er opprettholdt på grunn av markert lavere rentekostnader, både som følge av rentenedgangen og effekter av refinansiering av verdipapirgjeld tatt opp i perioder med høyere risikopåslag. Risikopåslagene på både OMF- og seniorobligasjoner gikk kraftig ut i andre halvår 2015, og fortsatte å øke i begynnelsen av inneværende år. Det siste kvartalet var det en viss reduksjon i risikopåslagene. Nettorenten for gruppen av de mellomstore bankene viste særlig stor bedring i første halvår. Hovedårsaken til dette er at gruppen inneholder flere banker med stor aktivitet innen forbruksfinansiering, som har til dels svært høye utlånsrenter.

Figur 4.3: Resultat før skatt (prosent av GFK)

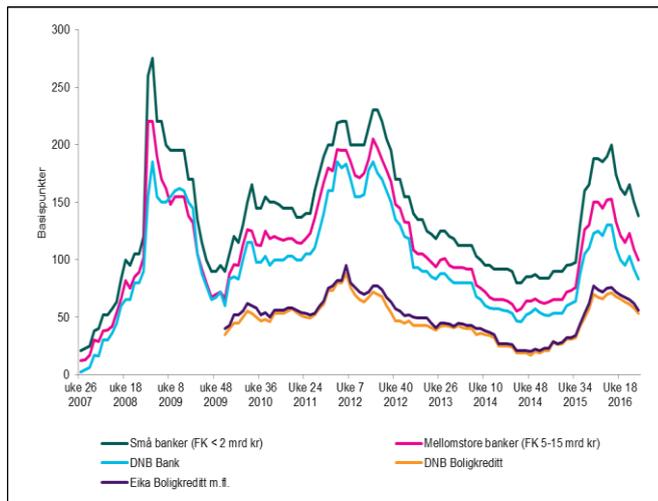
Figur 4.4: Netto renteinntekter (prosent av GFK)

Gjennomsnittlig utlånsrente sank ytterligere i andre kvartal, og var historisk lav ved utgangen av juni. Det siste året har utlånsrenten til personkunder sunket betraktelig mer enn renten til bedriftskunder.

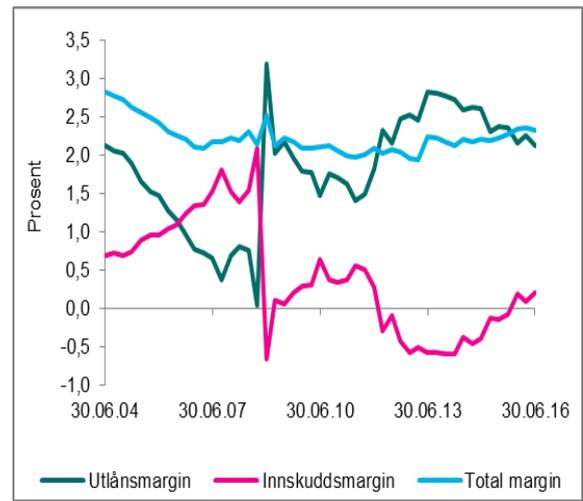
Boliglånsrenten ble redusert med 0,7 prosentpoeng siste år, til et gjennomsnitt på 2,6 prosent for samtlige utestående boliglån. Det siste året har innskuddsrenten gått mer ned enn utlånsrenten, slik at den uvektede totalmarginen har økt svakt i perioden. Som følge av at utlånsvolumet er nær det dobbelte av kundeinnskuddene vil lavere utlånsrenter likevel legge et større negativt press på inntjeningen enn det en like stor reduksjon av innskuddsrenter kan kompensere for. Gjennomsnittlig innskuddsrente var 0,8 prosent ved utgangen av mars. Det allerede svært lave nivået på innskuddsrenten kan gjøre det utfordrende å senke renten ytterligere.

Figur 4.5: Risikopåslag på seniorobligasjoner og OMF

Kilde: DNB Markets, indikative priser, tom. uke 32/2016

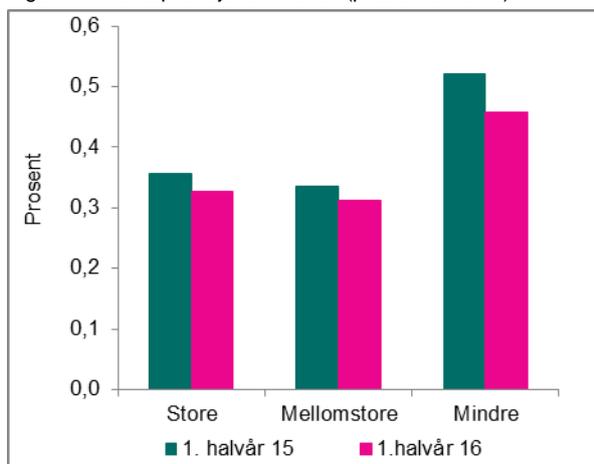
Figur 4.6: Rentemarginer (ift. 3-mnd NIBOR)

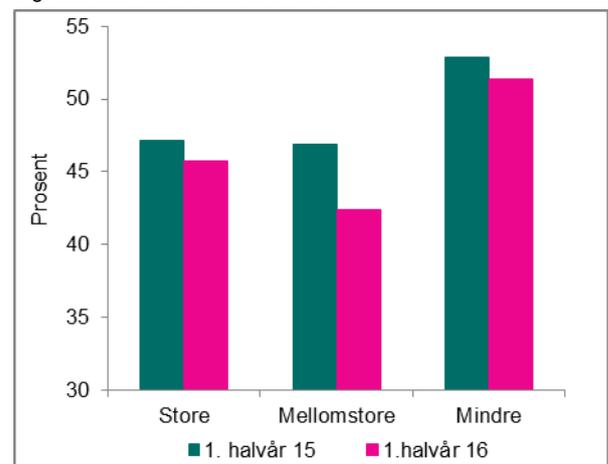
Kilde: Oslo Børs (for referanserenten, 3mnd NIBOR)

Andre inntekter var på nivå med samme periode året før, i stor grad som følge av gevinster fra bankenes salg av eierandelene i Visa Europe Ltd til Visa Inc., som ble gjennomført i juni. Bankene har resultatført over 2 mrd. kroner i gevinst på dette salget.

Figur 4.7: Netto provisjonsinntekter (prosent av GFK)

Figur 4.8: Kostnad-/inntektsforhold

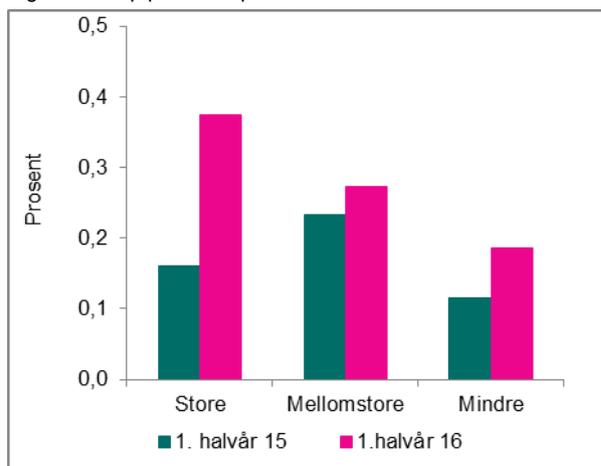
Ekskl. verdiendringer på finansielle instrumenter

Netto provisjonsinntekter var derimot 6 prosent lavere enn året før. Nedgangen skyldes til dels reduserte inntekter fra utlån overført til gruppeeide OMF-foretak. Bankene som har overført utlån til gruppeforetak

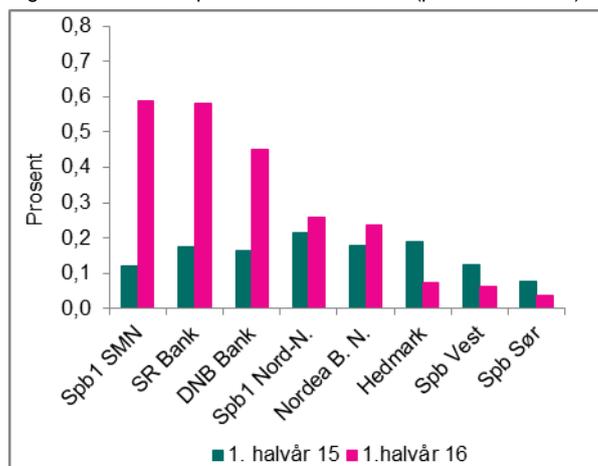
fører i stor grad inntekter fra disse lånene som provisjonsinntekter. Bankene hadde noe lavere netto kursgevinster på finansielle instrumenter i første halvår i år særlig forårsaket av lavere gevinster på derivater og valuta.

Driftskostnadene var nær uendret sett i forhold til GFK. Som følge av høyere vekst i inntekter enn i kostnader var likevel bankenes samlede kostnad-/inntektsforhold to prosentpoeng lavere enn ett år tidligere, med 45,6 prosent. Det var særlig sterk reduksjon i kostnadsnivå for de mellomstore bankene, mens gruppen av de mindre bankene fremdeles ligger betydelig høyere enn de større bankene.

Figur 4.9: Tap på utlån i prosent av brutto utlån

Figur 4.10: Utlånstap i de største bankene (prosent av utlån)

Bankenes tap på utlån utgjorde 0,34 prosent (annualisert) av utlånsvolumet, en dobling i tapsnivå sammenlignet med ett år tidligere. Det var særlig de større bankene som gjorde betydelige tapsnedskrivninger i første halvår, i stor grad som følge av utfordringene for oljerelatert virksomhet. Enkelte banker i gruppen av mellomstore banker driver hovedsakelig med forbrukslån, og har dermed et høyere tapsnivå enn andre banker.

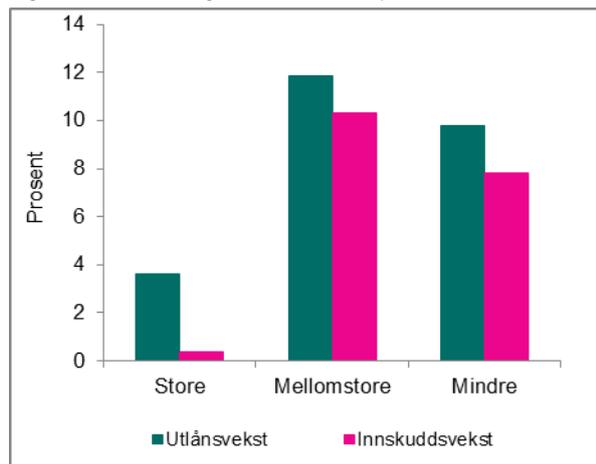
Balanse

Bankene hadde en vekst i utlån til kunder på 5,6 prosent siste år. Vekstraten har sunket med nær fire prosentpoeng de siste tre kvartalene, til dels som følge av porteføljesalg. Utlånsveksten var høyest for gruppen av de mellomstore bankene, med 11,9 prosent.

Tabell 4.2: Balanseposter for samtlige norske banker

	30.06.16		30.06.15		vekst i %
	Mrd.kr	% av br. utlån	Mrd.kr	% av br. utlån	
Forvaltningskapital	4 972,5		4 744,7		4,8
Brutto utlån til kunder	3 626,0		3 435,0		5,6
... Inkl. utlån i gruppeeide OMF-foretak	3 885,2		3 678,8		5,6
Tapsnedskrivninger på utlån	-28,3	-0,8	-24,6	-0,8	14,9
herav individuell tapsnedskrivning	-16,9	-0,5	-16,7	-0,5	1,3
herav gruppenedskrivning	-11,4	-0,3	-8,0	-0,2	43,5
Brutto misligholdte utlån	43,3	1,2	39,0	1,1	10,9
Gjeld til kredittinstitusjoner	541,3		545,5		-0,8
Innskudd fra kunder	2 225,4		2 165,8		2,8
Verdipapirgjeld	1 496,7		1 377,8		8,6
Innskuddsdekning (%)	61,4		63,1		

Figur 4.11: Utlåns- og innskuddsvekst, per 30.06.2016

Bankenes totale tapsnedskrivninger var 15 prosent høyere enn for ett år siden. De individuelle nedskrivningene var kun marginalt høyere enn for ett år siden, mens bankene har økt de gruppemessige nedskrivningene med 44 prosent. Totale tapsnedskrivninger tilsvarte 0,8 prosent av brutto utlån til kunder. Omfanget av misligholdte engasjementer (klassifisert som mislighold senest 30 dager etter forfall/overtrekk) var 11 prosent høyere enn ett år tidligere, men i andre kvartal isolert var det svak reduksjon i misligholdsvolum. Misligholdte engasjementer utgjorde 1,2 prosent av utlånsmassen, mot 1,1 prosent året før. Gruppen av de mellomstore bankene hadde størst økning i mislighold siste år, med 30 prosent. Høyest nivå på mislighold hadde de mindre bankene, med 1,7 prosent av utlånsvolumet.

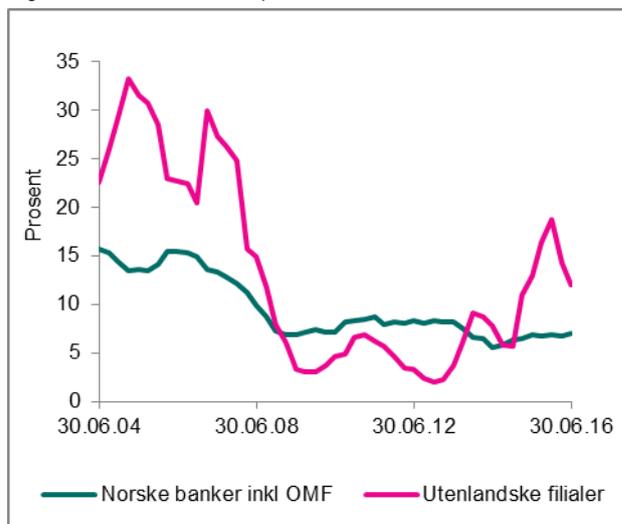
Bankene har foretatt tapsnedskrivninger på misligholdte engasjementer tilsvarende 26 prosent av misligholdsvolumet³, nær 2 prosentpoeng høyere enn ved siste årsskifte. For øvrige tapsutsatte engasjementer

³ Tallene i dette avsnittet omfatter ikke datterselskaper i utlandet, som følge av at disse ikke rapporterer til finansdatabasen, ORBOF.

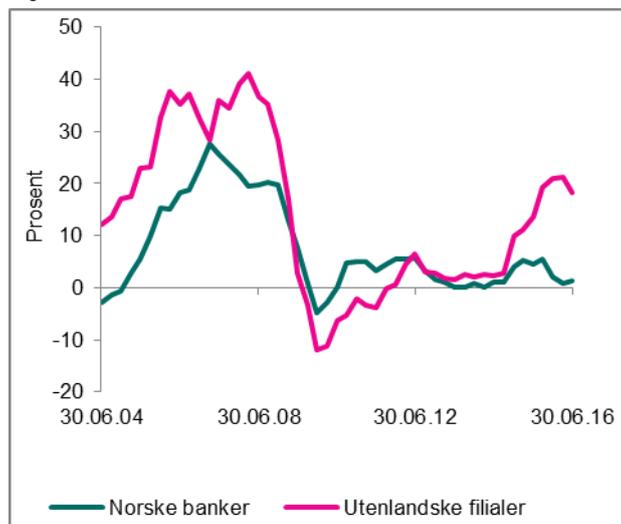
(engasjementer som ikke er misligholdt, men hvor bankene har gjort nedskrivninger) var nedskrivningsgraden 30 prosent. Dette var en reduksjon på nær 13 prosent siden årsskiftet. Reduksjonen skyldes en økning på 68 prosent i øvrige tapsutsatte engasjementer, mens tapsnedskrivningene på slike engasjementer kun ble økt med 18 prosent.

Bankenes utlånsvekst til personkunder var 7,1 prosent, en økning på 0,3 prosentpoeng fra foregående kvartal. Årsveksten fra utenlandske bankers filialer var 12,0 prosent, en reduksjon på 2,4 prosentpoeng siden utgangen av mars. For samtlige banker, inkludert filialer, var utlånsveksten til personkunder 7,5 prosent.

Figur 4.12: Vekst i utlån til personkunder

Figur 4.13: Vekst i utlån til innenlandske bedriftskunder

Norske bankers utlånsvekst til innenlandske bedriftskunder har vært lav de siste kvartalene, med en 12-månedersvekst på 1,2 prosent ved utgangen av juni. Veksten for de utenlandske bankenes filialer var 21,2 prosent, etter en nedgang på 3 prosentpoeng siste kvartal. For samtlige banker var utlånsveksten til bedriftskunder nær uendret i andre kvartal, med 4,5 prosent.

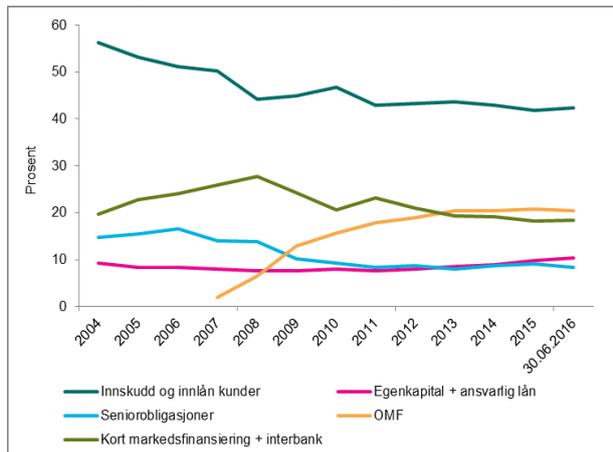
Finansiering

Bankenes finansiering består i hovedsak av innskudd fra kunder og innlån i penge- og obligasjonsmarkedene. Andelen kundeinnskudd av total finansiering var stabil ved utgangen av første halvår 2016 på 42 prosent, se figur 4.14. Andelen markedsfinansiering av total finansiering utgjorde 47 prosent, en svak reduksjon fra utgangen av første kvartal i år. Sammenlignet med utgangen av første halvår i fjor ble både andelen kundeinnskudd og andelen markedsfinansiering noe redusert, som følge av økt ansvarlig kapital i bankene.

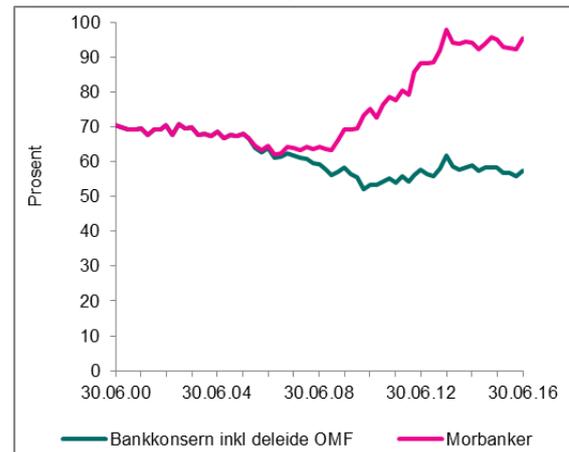
Innskudd fra kunder steg med 2,8 prosent siste år. De mellomstore bankene hadde særlig høy innskuddsvekst siste år med over 10 prosent. De mindre bankene økte innskuddene med nær 8 prosent, mens de store bankene kun økte innskuddene med 0,4 prosent. Den høye innskuddsveksten for de mellomstore og mindre bankene skriver seg i stor grad fra banker som hovedsakelig yter forbrukslån. Disse bankene tilbyr markert høyere innskuddsrente enn de øvrige bankene og tiltrekker seg dermed innskuddskunder fra disse. Innskuddsdekningen (innskudd i prosent av utlån) i de norske morbankene økte fra 2009 til 2013 som følge

av overføringer av utlån fra bankene til boligkredittforetakene, men har de seneste årene flatet ut. Innskuddsdekningen var 95 prosent ved utgangen av første halvår 2016. Inkluderes lånene som ligger i OMF-foretak, også i de deleide foretakene, var innskuddsdekningen 57 prosent, se figur 4.15.

Figur 4.14: Utvikling i finansieringskilder, banker og OMF-foretak, prosent av total finansiering

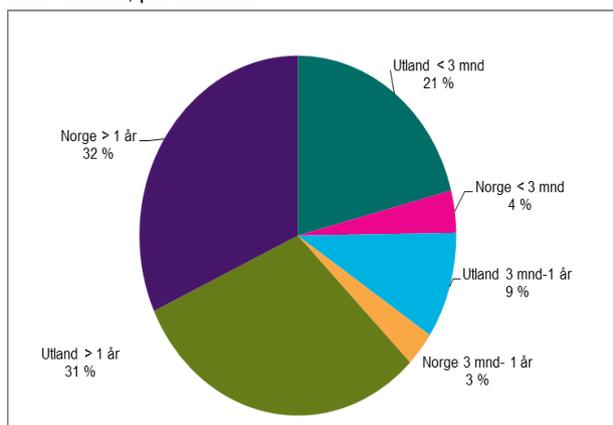

Figur 4.15: Innskuddsdekning

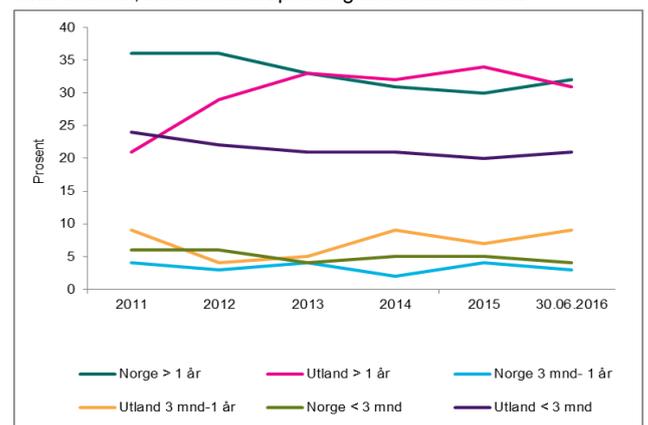

Bankenes markedsfinansiering består av seniorobligasjoner, OMF og kort markedsfinansiering inkludert interbankgjeld. Ved utgangen av første halvår 2016 var andelen OMF av bankenes markedsfinansiering 43 prosent, 2 prosentpoeng høyere enn ved utgangen av første halvår i fjor. Andelen kort markedsfinansiering var redusert med 2 prosentpoeng siden utgangen av første halvår i fjor. Andelen seniorobligasjoner var 18 prosent, uendret sammenlignet med utgangen av første halvår 2015.

Figur 4.16: Markedsfinansiering, banker og OMF-foretak, per 30.06.16

Figur 4.17: Utvikling i markedsfinansiering, banker og OMF-foretak, fordelt etter løpetid og norsk/utenlandsk

Over 60 prosent av bankenes markedsfinansiering er gjeld til utlandet. En betydelig andel av dette er finansiering med løpetid under 3 måneder. Andelen var 21 prosent ved utgangen av første halvår 2016, en økning både fra utgangen av første kvartal i år og i forhold til ett år tidligere. Finansiering med løpetid over 1 år utgjør likevel den største andel av markedsfinansieringen, med 63 prosent.

Nærmere om OMF-foretakene

Det er 24 kredittforetak som utsteder OMF i Norge. Av disse er 19 heleid av banker, mens fem er deleid. OMF-foretakene totalt hadde 1 340 mrd. kroner i brutto utlån til kunder ved utgangen av andre kvartal 2016. Av dette utgjorde utlån i de to næringskredittforetakene i underkant av 3 prosent.

OMF skiller seg fra andre obligasjoner ved at eierne av verdipapiret har lik fortrinnsrett til dekning av sine krav i en sikkerhetsmasse dersom OMF-foretaket skulle misligholde forpliktelsene sine. Verdien av sikkerhetsmassen skal til enhver tid overstige verdien av OMFene, jf. finansforetaksloven § 11-11.

Gjennomsnittlig belåningsgrad på utlån som inngår i sikkerhetsmassen ligger mellom 45 og 55 prosent for de fleste OMF-foretakene, og har endret seg lite det siste året.

Resultatene for heleide OMF-foretak inngår i bankenes konsernregnskap, og er dermed inkludert i omtalen av banker. De heleide OMF-foretakene hadde en utlånsvekst siste tolv måneder på 10,7 prosent gjennom overføringer og formidlinger av lån fra banker til boligkredittforetak.

Tabell 4.3: Balanseposter heleide OMF-foretak (19 selskaper)

	30.06.2016	30.06.2015	
	Mill. kr	Mill. kr	% vekst
Forvaltningskapital	1 076 997	984 113	9,4
Brutto utlån til kunder	973 989	879 788	10,7
herav utlån sikret med pant i bolig/næringsseiendom	946 123	850 334	11,3
Fyllingssikkerhet	68 692	76 909	-10,7
Sum sikkerhetsmasse	1 030 808	940 812	9,6
Gjennomsnittlig overpantsettelse	35,5 %	34,4 %	
Gjeld stiftet v. utstedelse av oblig. m. fortrinnsrett	760 754	699 885	8,7
Gjeld til kredittinstitusjoner	197 610	183 141	7,9

De deleide OMF-foretakene hadde en nedgang i resultat før skatt sammenlignet med første halvår i fjor. Resultatet var påvirket av fallende nettorente som følge av lavere i utlånsrenter. I tillegg var det tap på finansielle instrumenter i første halvår 2016, mot gevinst i samme periode i fjor. Utlånsveksten i de deleide OMF-foretakene var 6,1 prosent siste tolv måneder.

Tabell 4.4: Resultatposter deleide OMF-foretak (5 selskaper)

	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Netto renteinntekter	589	0,31	674	0,41
Andre inntekter	-136	-0,07	109	0,07
herav verdiendr. finansielle instrumenter	13	0,01	362	0,22
Andre kostnader	60	0,03	60	0,04
herav lønn og personalkostnader	26	0,01	28	0,02
Resultat før tap på utlån	391	0,20	720	0,43
Bokførte tap på utlån	0	0,00	0	0,00
Resultat før skatt	391	0,20	720	0,43
Skattekostnad	96	0,05	189	0,11
Resultat etter skatt	295	0,15	531	0,32

Tabell 4.5: Balanseposter deleide OMF-foretak (5 selskaper)

	30.06.2016	30.06.2015	% vekst
	Mill. kr	Mill. kr	
Forvaltningskapital	381 351	326 319	16,9
Brutto utlån til kunder	262 982	247 812	6,1
herav utlån sikret med pant i bolig/næringseiendom	261 326	247 297	5,7
Fyllingssikkerhet	38 003	18 000	111,1
Sum sikkerhetsmasse	309 069	271 104	14,0
Gjennomsnittlig overpantsettelse	9,9 %	12,6 %	
Gjeld stiftet v. utstedelse av oblig. m. fortrinnsrett	281 157	240 874	16,7
Gjeld til kredittinstitusjoner	36 858	26 583	38,7

Utenlandske bankers filialer i Norge

De ti utenlandske bankenes filialer i Norge hadde en utlånsvekst siste tolv måneder på 15,9 prosent, inkludert utlån i OMF-foretak. Vekstraten steg markert gjennom 2015, men har sunket noe de to siste kvartalene. Utenlandske filialer stod for 9 prosent av samtlige bankers utlån til personkunder. Andelen av utlån til innenlandske bedriftskunder var høyere, med 21 prosent. Også de utenlandske filialene har betydelig høyere utlånstap enn ett år tidligere, tilsvarende 0,6 prosent av utlån.

Tabell 4.6: Hovedposter i regnskapet for utenlandske bankers filialer i Norge

	1.halvår 16		1. halvår 15	
	Mill.kr	% GFK	Mill.kr	% GFK
Netto renteinntekter	4 569	1,24	4 015	1,21
Andre inntekter	2 519	0,68	2 997	0,90
herav verdiendr. finansielle instrumenter	286	0,08	402	0,12
Driftskostnader	3 202	0,87	3 605	1,08
herav lønn og admin.kost.	2 068	0,56	1 974	0,59
Resultat før tap	3 886	1,05	3 407	1,03
Tap på utlån	1 519	0,41	78	0,02
Verdifall på ikke finansielle eiendeler	0	0,00	3	0,00
Resultat før skatt	2 367	0,64	3 332	1,00

Øvrige kredittforetak

Gruppen øvrige kredittforetak består av Kommunalbanken, Bolig- og Næringskreditt og Kredittforeningen for Sparebanker. Kommunalbanken er klart størst med 437 mrd. kroner i forvaltningskapital, som tilsvarer nær 97 prosent av totalen for denne gruppen. Resultat før skatt var svakere enn i første halvår i fjor. Dette skyldtes vesentlig større netto urealiserte tap på finansielle instrumenter i første halvår 2016, sammenlignet med tilsvarende periode i fjor.

Tabell 4.7: Resultatposter (3 kredittforetak)

	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Netto renteinntekter	1 063	0,48	902	0,39
Andre inntekter	-782	-0,35	8	0,00
herav verdiendr. finansielle instrumenter	-811	-0,36	-14	-0,01
Andre kostnader	109	0,05	112	0,05
herav lønn og personalkostnader	65	0,03	65	0,03
Resultat før tap på utlån	163	0,07	796	0,34
Bokførte tap på utlån	7	0,00	8	0,00
Resultat før skatt	156	0,07	789	0,34
Skattekostnad	39	0,02	213	0,09
Resultat etter skatt	117	0,05	576	0,25

Tabell 4.8: Balanseposter (3 kredittforetak)

	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	% vekst
Forvaltningskapital	452 200	450 806		0,3
Brutto utlån til kunder	272 462	269 329		1,2
herav utlån vurdert til amortisert kost	137 050	132 920		3,1
herav utlån vurdert til virkelig verdi	135 412	136 409		-0,7
Gjeld v. utstedelse av verdipapirer	391 112	386 929		1,1
Gjeld til kredittinstitusjoner	16 537	17 657		-6,3

Finansieringsforetak

- Stabile netto renteinntekter
- Nedgang i bokførte tap på utlån
- Forbrukslån til kunder i Norge økte med 13 prosent

Finansieringsforetakenes hovedområder er leasing og bilfinansiering i tillegg til forbruksfinansiering. Markedet er bredt sammensatt, og det er store variasjoner mellom ulike foretak når det gjelder resultat- og balanseutvikling. De foreløpige tallene omfatter 26 norske finansieringsforetak.

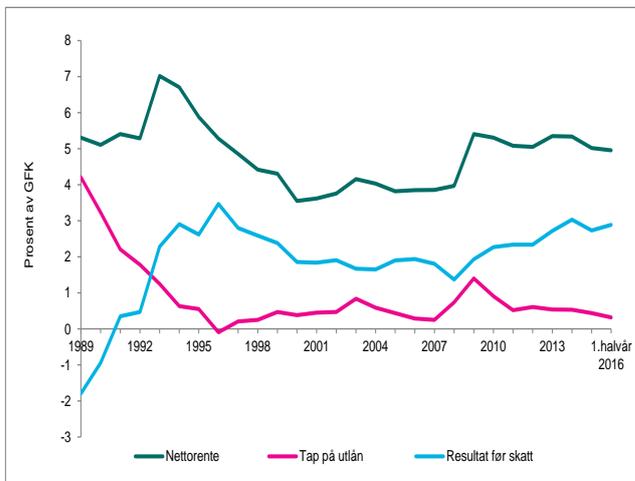
Resultat

Finansieringsforetakenes resultat før skatt økte marginalt fra 2,83 prosent av GFK i første halvår i fjor til 2,89 prosent av GFK i samme periode i år, se tabell 4.9. Netto renteinntekter var marginalt lavere enn i samme periode i fjor, målt i forhold til GFK. Det var en nedgang i bokførte tap på utlån. Tapsutviklingen er noe påvirket av tilbakeføringer i ett foretak. Egenkapitalavkastningen økte med 0,7 prosentpoeng sammenlignet med tilsvarende periode i periode i fjor, se figur 4.19.

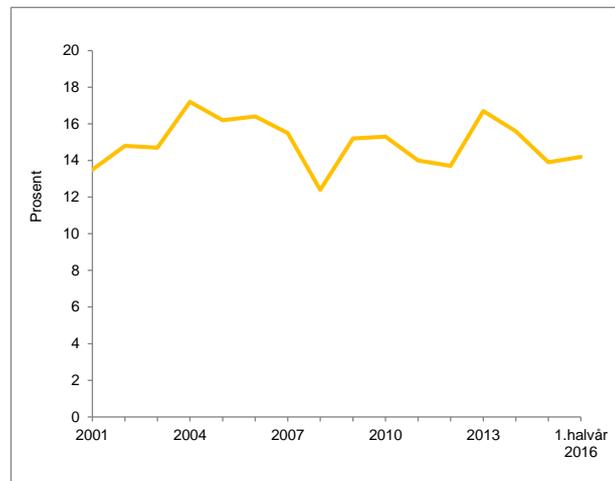
Tabell 4.9: Resultatposter finansieringsforetak

	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Netto renteinntekter	3 098	4,96	2 756	5,00
Andre inntekter	249	0,40	280	0,51
herav verdiendr. finansielle instrumenter	-8	-0,01	4	0,01
Andre kostnader	1 238	1,98	1 150	2,09
herav lønn og personalkostnader	579	0,93	547	0,99
Driftsresultat før tap	2 004	3,21	1 790	3,25
Bokførte tap på utlån	201	0,32	229	0,42
Resultat før skatt	1 802	2,89	1 561	2,83
Skattekostnad	453	0,73	418	0,76
Resultat etter skatt	1 350	2,16	1 142	2,07
Egenkapitalavkastning	14,2 %		13,5 %	

Figur 4.18: Nettorente, tap på utlån og resultat før skatt

Figur 4.19: Egenkapitalavkastning

Balanse

Brutto utlån til kunder økte med 12 prosent siste tolv måneder, se tabell 4.10. Det har vært en økning i individuelle tapsnedskrivninger sammenlignet med utgangen av andre kvartal i fjor. Nivået på brutto misligholdte engasjementer var på omtrent samme nivå som for ett år siden. Generelt ligger misligholdet i finansieringsforetakene på et høyere nivå enn i bankene.

Tabell 4.10: Balanseposter finansieringsforetak

	30.06.2016		30.06.2015		% vekst
	Mill. kr	% br. utlån	Mill. kr	% br. utlån	
Forvaltningskapital	131 778		116 286		13,3
Brutto utlån til kunder	118 602		105 916		12,0
herav utlån vurdert til amortisert kost	115 687		103 549		11,7
Tapsnedskrivninger på utlån til amortisert kost	-1 336	-1,2	-1 209	-1,2	10,5
herav individuelle tapsnedskrivninger	-930	-0,8	-770	-0,7	20,8
herav gruppenedskrivninger	-406	-0,4	-439	-0,4	-7,5
Brutto misligholdte lån, 30 dager	5 252	4,4	4 818	4,5	9,0
Gjeld til kredittinstitusjoner	97 170		86 723		12,0

Forbrukslån

Forbrukslån tilbys i form av ulike produkter, og omfatter både kortbaserte lån og andre forbrukslån uten sikkerhet. Den effektive renten varierer mye, avhengig av lånebeløp og nedbetalingstid, men er gjennomgående høy. Finanstilsynet kartlegger virksomheten til et utvalg banker og finansieringsforetak som driver med forbruksfinansiering. Utvalget består av 22 selskaper ved utgangen av første halvår 2016 (12 banker og 10 finansieringsforetak), og dekker hoveddelen av det norske markedet. Både norske selskaper og utenlandske filialer i Norge inngår. Totale forbrukslån for dette utvalget var på 92 mrd. kroner ved utgangen av første halvår 2016, hvorav om lag 85 mrd. kroner var lån til norske kunder. Tallene i dette avsnittet inngår i omtale av banker og finansieringsforetak foran.

God lønnsomhet over lengre tid har gjort forbrukslån til et satsningsområde for flere etablerte selskaper, og er i tillegg et attraktivt segment for nye tilbydere. Veksten har de siste årene vært høyere enn den generelle kredittveksten til personkunder. Ved utgangen av første halvår 2016 var tolv månedersveksten 17,3 prosent, mot 12,4 prosent ved utgangen av 2015, se tabell 4.11. Ved utgangen av første kvartal 2016 var veksten 14,7 prosent. En betydelig del av utlånsveksten har kommet i andre nordiske land. Justert for dette var årsveksten 12,5 prosent ved utgangen av første halvår 2016, mot 10,7 prosent ved utgangen av første kvartal.

Tabell 4.11: Utviklingen i forbrukslån i et utvalg selskaper*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	1. halvår 16
Forbrukslån (mill. kr)	43 352	43 936	48 913	58 118	62 693	68 828	75 494	84 876	92 174
Årsvekst %	17,4	1,4	3,0	5,1	7,8	9,8	9,7	12,4	17,3
Tap i % av forbrukslån (annualisert)	2,2	3,1	2,7	1,5	1,3	1,3	1,3	0,2	1,9
Nettorente i % av GFK	8,8	11,8	12,0	11,3	11,6	11,6	11,4	11,7	11,8
Resultat ord.drift i % av GFK (annualisert)	3,3	5,4	5,7	6,5	6,9	7,0	7,0	8,1	6,9
Brutto misligh. lån, 90 dg, % av forbrukslån	6,5	6,1	5,9	5,0	4,5	4,7	4,5	5,3	5,5
Brutto misligh. lån, 30 dg, % av forbrukslån			10,0	8,4	7,6	7,4	7,1	8,1	7,7

*Utvalget ble utvidet i 2012. Årsvekst er beregnet på grunnlag av sammenlignbart utvalg.

Netto renteinntekter har siden 2009 ligget stabilt på godt over 10 prosent av GFK, noe som indikerer at selskapene priser inn den høyere risikoen som er knyttet til forbrukslån. Målt i forhold til GFK var resultatet i første halvår 2016 noe svakere enn året før. Dette skyldes en økning i bokførte tap i første halvår i år. I tillegg var resultatet i 2015 påvirket av inntektsføring av tidligere tap. Misligholdte lån i prosent av forbrukslån har økt noe det siste året. Det er imidlertid store forskjeller mellom de ulike selskapene. Mislighold knyttet til forbrukslån er generelt høyere enn for andre lån i banker og finansieringsforetak.

Leasing og bilfinansiering

Finansieringsforetak med leasing og bilfinansiering som hovedområde (10 foretak), hadde en nedgang i resultat før skatt, sammenlignet med samme periode i fjor, på 0,3 prosentpoeng, se tabell 4.12. Dette skyldtes lavere netto renteinntekter og en reduksjon i andre driftsinntekter. Bokførte tap lå på omtrent samme nivå som i første halvår i fjor. Brutto økte utlån med 10,5 prosent, se tabell 4.13.

Tabell 4.12: Resultatposter (10 norske finansieringsforetak)

	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Netto renteinntekter	1 634	3,24	1 565	3,41
Andre inntekter	205	0,41	262	0,57
herav verdiendr. finansielle instrumenter	2	0,00	5	0,01
Andre kostnader	661	1,31	645	1,40
herav lønn og personalkostnader	404	0,80	378	0,82
Driftsresultat før tap	1 130	2,24	1 144	2,49
Bokførte tap på utlån	91	0,18	80	0,17
Resultat før skatt	1 039	2,06	1 063	2,32
Skattekostnad	263	0,52	288	0,63
Resultat etter skatt	776	1,54	775	1,69

Tabell 4.13: Balanseposter (10 norske finansieringsforetak)

	30.06.2016		30.06.2015		
	Mill. kr	% br. utlån	Mill. kr	% br. utlån	% vekst
Forvaltningskapital	105 453		95 598		10,3
Brutto utlån til kunder	99 601		90 097		10,5
herav leasing	65 431		60 092		8,9
Leasing totalt i norske foretak*	107 405		97 511		10,1
Tapsnedskrivninger på utlån til amortisert kost	-1 070	-1,1	-966	-1,1	10,8
herav individuelle tapsnedskrivninger	-823	-0,9	-679	-0,8	21,3
herav gruppenedskrivninger	-247	-0,3	-287	-0,3	-14,1
Brutto misligholdte lån, 30 dager	4 071	4,1	3 860	4,3	5,5
Gjeld til kredittinstitusjoner	82 607		75 763		9,0

*omfatter 15 finansieringsforetak og banker

Utenlandske finansieringsforetaks filialer i Norge

De utenlandske filialene i Norge hadde om lag 33 prosent av finansieringsforetakenes samlede utlån ved utgangen av første halvår 2016.

Tabell 4.14: Balanseposter (18 filialer av utenlandske finansieringsforetak)

	30.06.2016		30.06.2015
	Mill. kr	Mill. kr	Vekst i %
Forvaltningskapital	60 872	51 051	19,2
Brutto utlån til kunder	59 910	49 218	21,7
herav leasing (10 filialer)	14 105	13 156	7,2
Leasing totalt i utenlandske filialer*	21 024	19 608	7,2

*omfatter 12 utenlandske filialer av finansieringsforetak og banker

5 Forsikring og pensjon

Livsforsikringsforetak

- Resultat før skatt og verdijustert resultat noe lavere i første halvår sammenlignet med samme periode i fjor.
- Positiv utvikling i realiserte gevinster sammenlignet med i fjor, men urealiserte gevinster faller noe som en følge av fall i aksjemarkedene.

Resultat

Livsforsikringsforetakenes resultat før skatt var 3,8 mrd. kroner i første halvår 2016. Dette utgjorde 0,6 prosent av GFK, og var noe lavere enn i samme periode året før, se tabell 5.1. Verdijustert resultat, som er resultat før overføring til kursreguleringsfondet, sank fra 1,1 prosent av GFK i første halvår 2015 til 1,0 prosent av GFK i første halvår i år. Nedgangen skyldes blant annet en svakere utvikling i aksjemarkedene i første halvår 2016 enn i samme periode i 2015.

Tabell 5.1: Utvalgte resultatposter livsforsikringsforetak

RESULTAT	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Forfalte bruttopremier	49 463	7,6	49 137	8,0
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	23 386	3,6	21 846	3,6
herav renteinntekter og utbytte på finansielle eiendeler	11 737	1,8	11 900	1,9
herav gevinster ved realisasjon	3 971	0,6	-768	-0,1
herav verdiendringer	4 024	0,6	5 690	0,9
Netto inntekter fra investeringer i investeringsvalgporteføljen	-721	-0,1	7 012	1,1
Utbetalte erstatninger	-25 253	-3,9	-24 122	-3,9
Endring i forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	-20 987	-3,2	-14 034	-2,3
Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelse	-7 234	-1,1	-6 346	-1,0
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-2 965	-0,5	-3 052	-0,5
Resultat av teknisk regnskap (kundeporteføljene)	2 364	0,4	2 539	0,4
Resultat av ikke-teknisk regnskap (selskapsporteføljen)	1 430	0,2	1 892	0,3
Resultat før skatt	3 794	0,6	4 431	0,7
Endringer i kursreguleringsfond	2 865	0,4	2 190	0,4
Verdijustert resultat før skatt	6 659	1,0	6 621	1,1
Totalresultat (inkl. andre resultatkomponenter) etter skatt	3 422	0,5	3 735	0,6

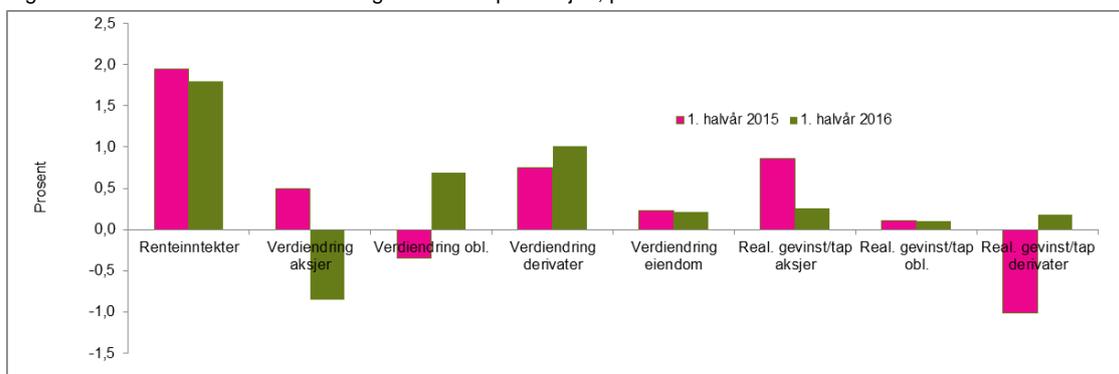
Foretakenes forfalte bruttopremier sank fra 8,0 prosent av GFK i første halvår i fjor til 7,6 prosent av GFK i første halvår 2016. Livsforsikringsforetakenes netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen var uendret på 3,6 prosent av GFK i første halvår 2016 sammenlignet med første halvår i fjor. De urealiserte gevinstene (verdiendringer) på investeringene i kollektivporteføljen falt, blant annet som følge av et fall i aksjeverdiene på 5,5 mrd. kroner i første halvår i år, mot en økning i verdiene på 3 mrd. kroner i samme periode i 2015. Verdiendringene på obligasjoner har dratt i motsatt retning, med en økning på 4,5 mrd. kroner

i første halvår 2016 mot et fall i verdiene på 2 mrd. kroner i samme periode i fjor, se figur 5.1. Rentenedgang bidrar til økt verdi på obligasjonsporteføljen på kort sikt. Realiserte gevinster på finansielle eiendeler økte fra første halvår i 2015 til samme periode i år.

Negativ utvikling i verdipapirmarkedene har også påvirket verdien i investeringsvalgporteføljen, hvor netto inntekter falt fra 1,1 prosent av GFK i første halvår i 2015 til et netto tap på 0,1 prosent av GFK i første halvår 2016.

Kursreguleringsfondet økte med 2,9 mrd. kroner (0,4 prosent av GFK) i første halvår 2016, mot en økning på 2,2 mrd. kroner (0,4 prosent av GFK) i samme periode i fjor.

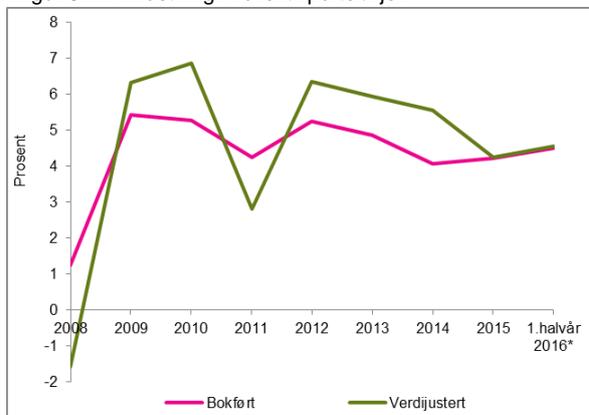
Figur 5.1: Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen, prosent av GFK

Avkastning i kollektivporteføljen

Kollektivporteføljen omfatter ytelsespensjon, fripoliser og øvrige kontrakter der kundene er garantert en årlig minsteavkastning. Bokført kapitalavkastning i kollektivporteføljen var 4,5 prosent (annualisert) i første halvår 2016, om lag samme nivå som i samme periode i 2015, se figur 5.2. Den verdjusterte avkastningen, som inkluderer de urealiserte verdiendringene, ble redusert fra 4,7 prosent (annualisert) i første halvår 2015 til 4,5 prosent i samme periode i år.

Figur 5.2: Avkastning i kollektivporteføljen

* annualiserte tall.

Balanse

Livsforsikringsforetakenes totale forvaltningskapital økte med 6,3 prosent fra første halvår 2015 til 1 332 mrd. kroner ved utgangen av første halvår 2016. Kollektivporteføljen, som består av kontrakter med rentegaranti, utgjør hoveddelen av balansen med 996 mrd. kroner, dette tilsvarer 75 prosent av forvaltningskapitalen.

Tabell 5.2: Utvalgte balanseposter (total balanse)

	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr	% av FK	Mill. kr	% av FK
Bygninger og faste eiendommer (inkl. eiendomsselskaper)	119 702	9,0	129 346	10,3
Finansielle eiendeler til amortisert kost	451 247	33,9	403 327	32,2
Finansielle eiendeler til virkelig verdi	719 728	54,0	679 558	54,3
herav aksjer og andeler	254 291	19,1	244 837	19,5
herav obligasjoner og sertifikater	416 939	31,3	402 908	32,2
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	1 332 056	100,0	1 252 529	100,0
herav eiendeler i selskapsporteføljen	125 079	9,4	109 743	8,8
herav eiendeler i kollektivporteføljen	996 309	74,8	958 433	76,5
herav eiendeler i investeringsvalgporteføljen	210 006	15,8	183 371	14,6
Forsikringsforpliktelse - kontraktsfastsatte forpliktelse	980 039	73,6	942 469	75,2
herav premiereserve	863 216	64,8	832 837	66,5
herav tilleggsavsetninger	35 619	2,7	30 781	2,5
herav kursreguleringsfond	43 502	3,3	41 711	3,3

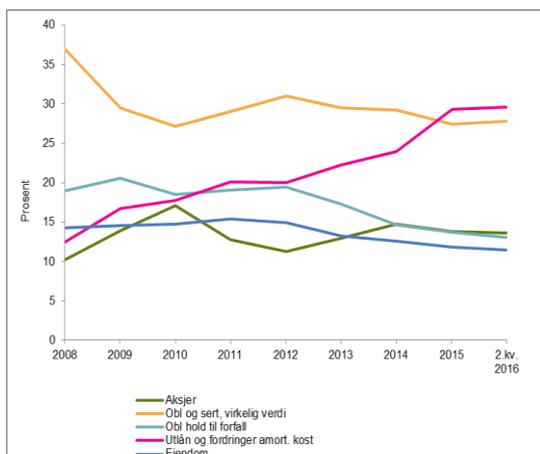
Aksjeandelen i kollektivporteføljen var 14 prosent ved utgangen av andre kvartal 2016. Sammensetningen av investeringer i kollektivporteføljen har endret seg lite det siste året for foretakene samlet.

Foretak med offentlige ytelsesordninger har ikke samme utfordringer knyttet til det lave rentenivået som foretak med private ytelsesordninger, ettersom de kan øke prisen på rentegarantien tilsvarende effekten av et rentefall. De private ordningene består av ferdig innbetalte fripoliser hvor det ikke er mulig å øke premieinnbetalingen. I de private ytelsesordningene kan økte premier bidra til lukking av ordninger og ytterligere utstedelse av fripoliser. Disse forskjellene kan påvirke investeringsstrategien i foretakene. For foretak som driver privat kollektiv pensjon var aksjeandelen samlet 6 prosent. Den reelle aksjeeksponeringen inkludert derivater kan avvike noe fra dette.

Obligasjoner målt til virkelig verdi utgjorde 28 prosent av kollektivporteføljen ved utgangen av første halvår 2016, og har vært relativt stabil på det nivået de siste årene. Obligasjoner holdt til forfall har gått noe ned fra 14 prosent ved utgangen av 2015 til 13 prosent ved utgangen av første halvår 2016. Foretak som driver privat kollektiv pensjon har vesentlig høyere andel holdt til forfall obligasjoner med 21 prosent av kollektivporteføljen.

Foretakene har samlet sett hatt en verdiøkning på eiendom på 1,4 mrd. kroner ved utgangen av første halvår 2016, om lag samme nivå som i samme periode i 2015.

Figur 5.3: Investeringer i kollektivporteføljen

I investeringsvalgporteføljen, som i hovedsak består av kontrakter uten garantert rente, var aksjeandelen 55 prosent for alle selskapene samlet ved utgangen av første halvår 2016, mens andelen obligasjoner var 40 prosent. Sammensetningen har endret seg lite det siste året.

Pensjonskasser

- Reduserte finansinntekter som følge av verdinedgang på aksjer
- Lavere verdijustert avkastning enn i første halvår 2015

Det var 87 pensjonskasser i det norske markedet ved utgangen av andre kvartal 2016. Omtalen omfatter de 47 største pensjonskassene, hvorav 21 private og 26 kommunale pensjonskasser. Disse pensjonskassene hadde en forvaltningskapital på 285 mrd. kroner og står for om lag 95 prosent av pensjonskassenes samlede forvaltningskapital. Resultat og balanse for henholdsvis private og kommunale pensjonskasser er vist i tabeller i kapittel 7.

Resultat

Pensjonskassene hadde et resultat før skatt på 3 mrd. kroner (2,1 prosent av GFK) i første halvår 2016, mot 4,7 mrd. kroner (3,5 prosent av GFK) i første halvår 2015. Kursreguleringsfondet ble redusert med 3,3 mrd. kroner i første halvår 2016. Det verdijusterte resultatet ble redusert fra 6 mrd. kroner i første halvår 2015 til -0,3 mrd. kroner i første halvår i år.

Tabell 5.3: Utvalgte resultatposter pensjonskasser

RESULTAT	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr.	% av GFK	Mill. kr.	% av GFK
Forfalte premier, brutto	7 986	5,6	8 724	6,4
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	1 926	1,4	7 538	5,5
herav renteinntekter og utbytte på finansielle eiendeler	2 823	2,0	2 941	2,2
herav gevinster ved realisasjon	2 030	1,4	2 926	2,1
herav verdiendringer	-3 248	-2,3	1 383	1,0
Utbetalte pensjoner mv.	-3 555	-2,5	-3 378	-2,5
Endring i forsikringsforpliktelse - kontraktsfaste forpliktelser	-2 957	-2,1	-14 647	-10,7
Midler tilordnet forsikringskontraktene -kontraktsfaste forpliktelser*	-794	-0,6	-1 101	-0,8
Resultat av teknisk regnskap (kundeporteføljene)	2 322	1,6	3 608	2,6
Resultat av ikke-teknisk regnskap (selskapsporteføljen)	704	0,5	1 140	0,8
Resultat før skatt	3 026	2,1	4 747	3,5
Endring i kursreguleringsfond	-3 295	-2,3	1 294	0,9
Verdijustert resultat før skatt	-269	-0,2	6 041	4,4
Totalresultat (etter skatt og inkl. andre resultatkomponenter)	2 976	2,1	4 717	3,5

* Enkelte av pensjonskassene fyller ikke ut denne posten på delårsbasis (noe som betyr at tallet er noe for lavt)

Pensjonskassene hadde en svak nedgang i forfalte bruttopremier sammenlignet med første halvår 2015. Premieinntektene samlet (inkludert flytting) gikk imidlertid betydelig tilbake som følge av liten tilflytting av premiereserve fra livsforsikringsforetak sammenlignet med første halvår 2015, da bl.a. Bærum Kommunale Pensjonskasse og Asker Kommunale Pensjonskasse ble opprettet.

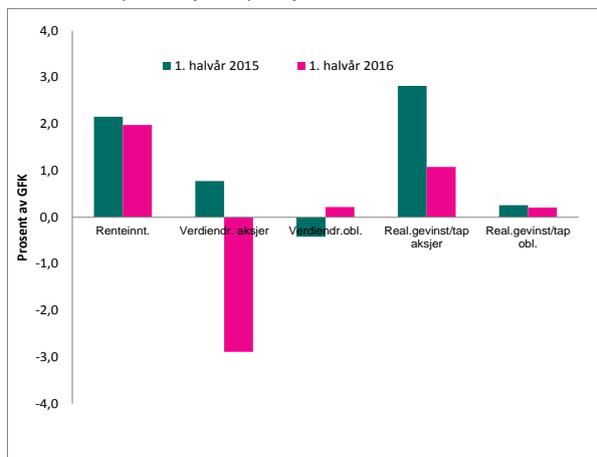
Private pensjonskasser hadde et høyere bokført resultat enn kommunale pensjonskasser i første halvår 2016. Det verdijusterte resultatet i de private pensjonskassene var imidlertid negativt som følge av urealisert tap på aksjer.

Tabell 5.4: Resultater for private og kommunale pensjonskasser i 1. halvår 2016

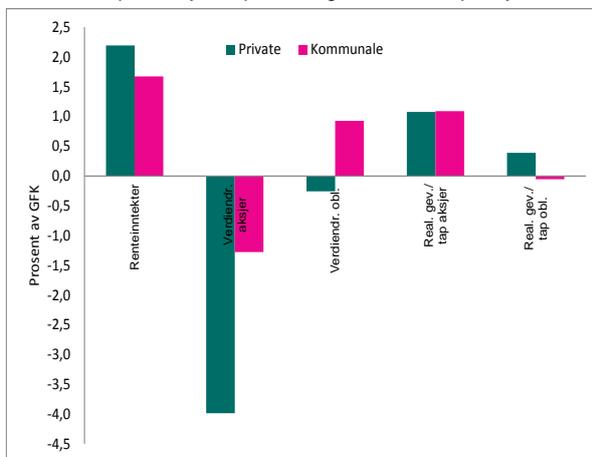
Mill. kr/ Prosent	Res.før skatt	1 % av GFK	Verdijustert res. før skatt	1 % av GFK
Private	2 403	2,8	-669	-0,8
Kommunale	623	1,1	400	0,7
Pensjonskasser totalt	3 026	2,1	-269	-0,2

Inntektene fra investeringene i kollektivporteføljen ble redusert med 5,6 mrd. kroner sammenlignet med samme periode i 2015, til 1,9 mrd. kroner. Urealisert tap på aksjer i første halvår 2016 og lavere realiserte gevinster på aksjer enn i første halvår 2015 er hovedårsakene til nedgangen i finansinntektene.

Figur 5.4: Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen – pensjonskasser samlet

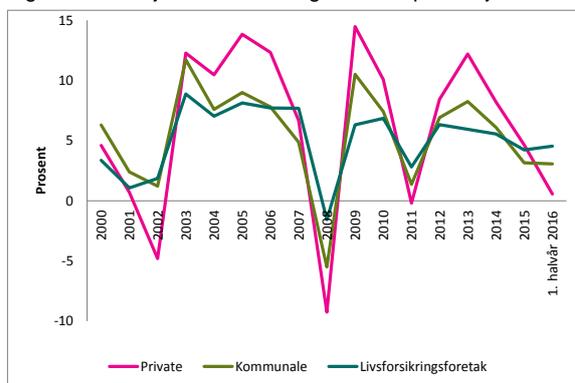
Figur 5.5: Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen – private og kommunale pensjonskasser

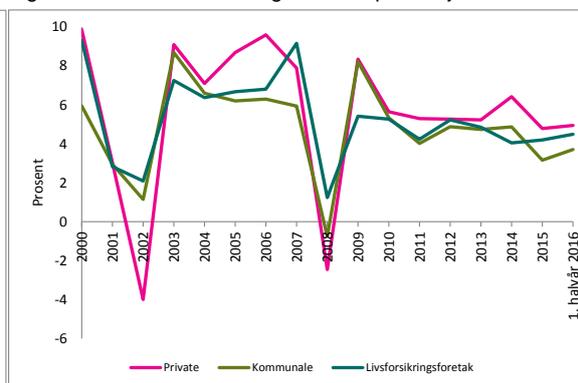
Verdijustert avkastning i pensjonskassene var på 0,8 prosent i første halvår 2016 (1,6 prosent annualisert), ned fra 3,2 prosent (6,3 prosent annualisert) i samme periode i 2015. Private pensjonskasser hadde en nedgang i den verdijusterte avkastningen fra 3,7 prosent til 0,3 prosent. For kommunale pensjonskasser var nedgangen på 0,9 prosentpoeng, til 1,5 prosent. Til sammenligning hadde livsforsikringsforetakene en verdijustert avkastning i kollektivporteføljen på 2,3 prosent i første halvår 2016 (4,5 prosent annualisert). Pensjonskassene, og da særlig de private, har over tid hatt en høyere aksjeandel enn livsforsikringsforetakene. Dette har resultert i høyere verdijustert avkastning i perioder der aksjemarkedene har utviklet seg positivt og lavere avkastning når aksjemarkedene har falt, slik tilfellet er i første halvår 2016.

For pensjonskassene samlet, var den bokførte avkastningen 2,2 prosent i første halvår 2016 (4,4 prosent annualisert), ned fra 3,3 prosent (6,6 prosent annualisert) i første halvår 2015, da særlig de private pensjonskassene hadde betydelige inntekter knyttet til realisasjon av aksjer. I de private pensjonskassene var det en nedgang på 1,7 prosentpoeng til 2,5 prosent i første halvår 2016, mens den bokførte avkastningen var stabil på 1,9 prosent i de kommunale pensjonskassene i samme periode.

Figur 5.6: Verdijustert avkastning i kollektivporteføljen

Figur 5.7: Bokført avkastning i kollektivporteføljen

Balanse

Forvaltningskapitalen i pensjonskassene økte med 3 prosent til 289 mrd. kroner det siste året. Kollektivporteføljen utgjorde 86 prosent av pensjonskassenes forvaltningskapital ved utgangen av andre kvartal 2016. Investeringsvalgporteføljen utgjør en betydelig mindre del av forvaltningskapitalen i pensjonskassene enn i livsforsikringsforetakene, med kun 3 prosent.

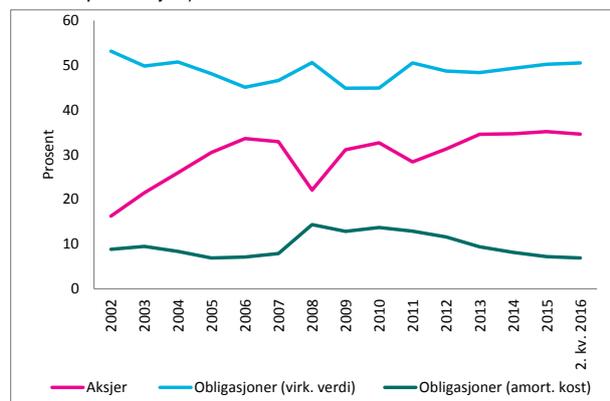
Tabell 5.5: Utvalgte balanseposter i et utvalg pensjonskasser per 30. juni 2016

BALANSE	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill kr.	I % av FK	Mill kr.	I % av FK
Bygninger og andre faste eiendommer*	16 227	5,6	14 728	5,2
Finansielle eiendeler målt til amortisert kost	19 597	6,8	20 920	7,4
herav obligasjoner o.a. verdipapirer med fast avkastning	18 415	6,4	19 168	6,8
Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi:	250 865	86,9	243 846	86,8
herav aksjer og andeler	100 678	34,9	95 649	34,0
herav obligasjoner o.a. verdipapirer med fast avkastning	143 366	49,7	140 572	50,0
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	288 639	100,0	281 040	100,0
herav selskapsportefølje	30 319	10,5	28 910	10,3
herav investeringer i kollektivporteføljen	249 269	86,4	243 363	86,6
herav investeringer i investeringsvalgporteføljen	9 051	3,1	8 767	3,1
Forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	245 543	85,1	238 466	84,9
herav premiereserve	199 851	69,2	186 018	66,2
herav kursreguleringsfond	23 053	8,0	26 955	9,6
herav tilleggsavsetninger	11 311	3,9	9 871	3,5

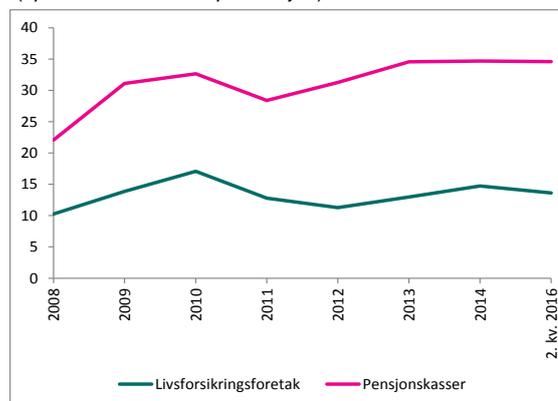
*Inkludert aksjer i datterforetak som i hovedsak er eiendomsdøtre

Obligasjoner målt til virkelig verdi er den største eiendelsposten for pensjonskassene, og utgjorde 50 prosent av kollektivporteføljen ved utgangen av andre kvartal 2016. Aksjeandelen i kollektivporteføljen var 35 prosent ved utgangen av andre kvartal 2016. Det har kun vært mindre endringer i aksjeandelen det siste året. Aksjeandelen er noe høyere i de private pensjonskassene enn i de kommunale, med hhv. 38 og 29 prosent.

Figur 5.8: Aksjer og obligasjoner i pensjonskasser (i prosent av kollektivporteføljen)

Figur 5.9: Aksjeandel i livsforsikringsforetak og pensjonskasser (i prosent av kollektivporteføljen)

Skadeforsikringsforetak

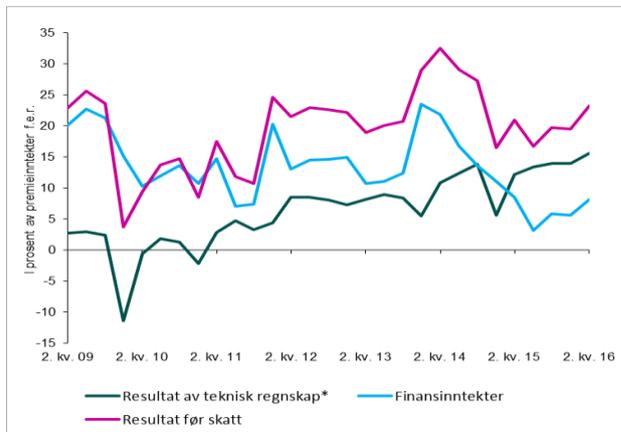
- Høy premievekst
- Bedring i kostnadsprosent, men store individuelle forskjeller
- Enkelte foretak preget av vedvarende negativt forsikringsteknisk resultat

Kapitlet omhandler utviklingen i resultat- og balanseregnskapet for norske skadeforsikringsforetak. Størrelsene som gjelder skadeforsikringsforetak samlet er unntatt captives, sjøforsikringsforetakene Gard og Skuld, og Den Norske Krigsforsikring for Skib (DNK).

Resultat

Samlet hadde de norske skadeforsikringsforetakene et resultat før skatt på 4,8 mrd. kroner (23,3 prosent av premieinntektene f.e.r.) i første halvår 2016. Dette var en økning på 0,8 mrd. kroner sammenlignet med tilsvarende periode i 2015 (og økning på 2,4 prosentpoeng i forhold til premieinntektene). Resultatet fra den forsikringsrelaterte driften økte fra 12,1 prosent av premieinntektene til 15,6 prosent. Premieinntekter for egen regning økte med 6,6 prosent samtidig som forsikringsrelaterte driftskostnader ble redusert med 6,7 prosent. Erstatningskostnader for egen regning økte med 3,9 prosent i samme periode.

Figur 5.10: Resultater i skadeforsikring

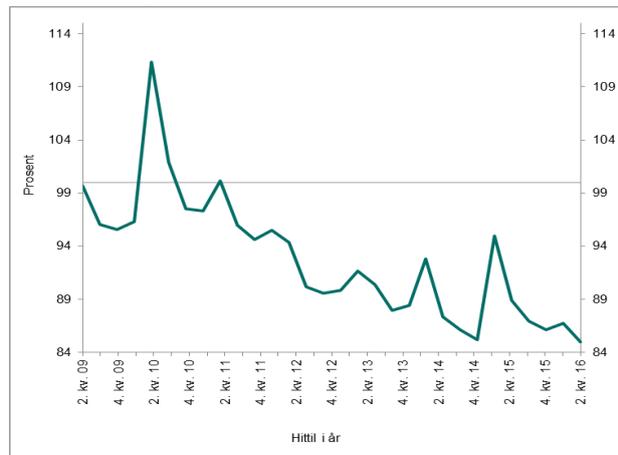
*allokert investeringsavkastning er fratrukket teknisk resultat

Tabell 5.6: Utvalgte resultatposter for skadeforsikringsforetakene

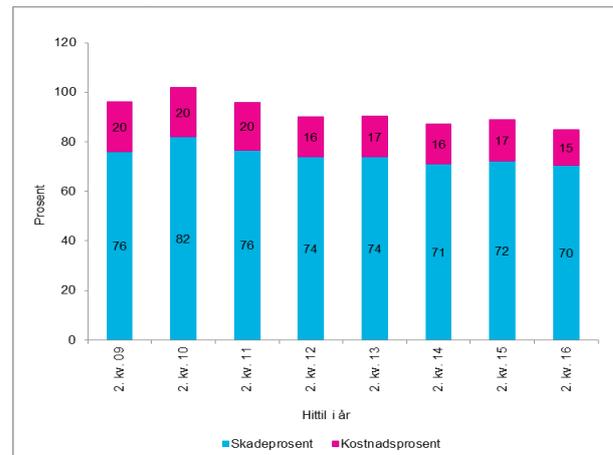
	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av premie	Mill. kr	% av premie
Premieinntekter for egen regning	20 425		19 165	
Erstatningskostnader for egen regning	14 376	70,4	13 842	72,2
Sum forsikringsrelaterte driftskostnader	2 984	14,6	3 197	16,7
Resultat av teknisk regnskap	3 190	15,6	2 320	12,1
Netto inntekter fra investeringer	1 660	8,1	1 633	8,5
herav renteinntekt og utbytte på finansielle eiendeler	1 095	5,4	1 059	5,5
herav verdiendringer	-927	-4,5	-670	-3,5
herav gevinster ved realisasjon	1 511	7,4	1 281	6,7
Resultat av ikke teknisk regnskap	1 568	7,7	1 684	8,8
Resultat før skattekostnad	4 757	23,3	4 004	20,9

Combined ratio er et mål på lønnsomheten i den forsikringsrelaterte driften i et forsikringsforetak. Den beregnes som summen av skade- og kostnadsprosenten⁴. En combined ratio under 100 innebærer at summen av erstatnings- og driftskostnadene er lavere enn premieinntektene, og den forsikringsrelaterte driften har vært lønnsom. Combined ratio for skadeforsikringsforetakene samlet bedret seg med 3,9 prosentpoeng til 85 prosent fra første halvår 2015 til første halvår 2016, jf. figur 5.11. Både skade- og kostnadsprosenten ble redusert, jf. figur 5.12.

Figur 5.11: Utvikling i combined ratio for skadeforsikringsforetakene samlet

Figur 5.12: Utvikling i skade- og kostnadsprosent for skadeforsikringsforetakene samlet

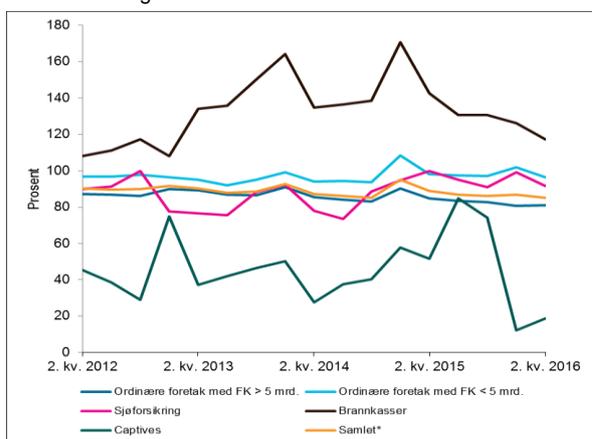
Det har i lengre tid vært stor forskjell på de mest og minst lønnsomme gruppene av skadeforsikringsforetak, jf. figur 5.13. Brannkassene er kjennetegnet av å ha en vesentlig høyere kostnadsprosent enn andre skadeforsikringsforetak, jf. figur 5.14. Til sammenligning er kostnadsprosenten i captives betraktelig lavere, hvor outsourcing utgjør et sentralt element av forretningsmodellen. Generelt svinger skadeprosenten betydelig for både brannkasser og captives som hadde en reduksjon i skadeprosenten på henholdsvis 20 prosentpoeng og 36 prosentpoeng sammenlignet med tilsvarende periode i 2015. Brannkassene og captives utgjør imidlertid kun 3,7 prosent av det norske skadeforsikringsmarkedet.⁵

⁴ Skadeprosenten beregnes som erstatningskostnader for egen regning i prosent av premieinntektene for egen regning.

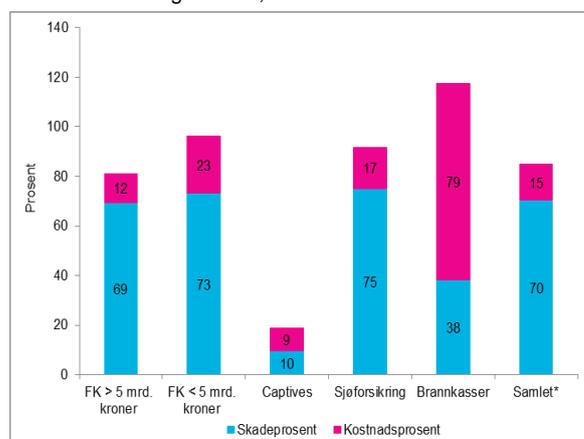
Kostnadsprosenten beregnes som forsikringsrelaterte driftskostnader i prosent av premieinntektene for egen regning.

⁵ Målt ved forfalt bruttopremie.

Figur 5.13: Utvikling i combined ratio for ulike grupperinger av skadeforsikringsforetak⁶

Figur 5.14: Skade- og kostnadsprosent for ulike grupperinger av skadeforsikringsforetak, første halvår 2016

Foretakene med forvaltningskapital under 5 mrd. kroner og brannkassene hadde generelt en høyere kostnadsprosent enn de andre grupperingene, hvorav førstnevnte består av flere relativt nyetablerte foretak. Sjøforsikring er en ikke-homogen gruppe bestående av foretak som tegner kyst- eller sjøkaskoforsikring, rederansvarforsikring (P&I-forsikring) og/eller krigsforsikring. Sjøforsikring hadde per første halvår 2016 en combined ratio på 91,7 prosent, hvorav skadeprosenten utgjorde 75,1 prosent.

Antall skadeforsikringsforetak med negativt resultat har økt sammenlignet med første halvår i 2015. Hoveddelen av disse er mindre foretak med negativt forsikringsteknisk resultat drevet av høy kostnadsprosent. For enkelte av foretakene ble det negative resultatet forsterket av negativ finansavkastning.

Balanse

Total forvaltningskapital i skadeforsikringsforetakene var 130 mrd. kroner ved utgangen av andre kvartal 2016, en økning på 4 prosent fra utgangen av tilsvarende kvartal året før. Finansielle eiendeler som verdsettes til virkelig verdi utgjorde 52 prosent av forvaltningskapitalen, hvorav aksjer og obligasjoner mv. utgjorde henholdsvis 15 og 35 prosent. Andelen finansielle eiendeler som verdsettes til virkelig verdi økte med 3 prosentpoeng fra andre kvartal 2015, hvorav aksjeandelen økte med 4 prosentpoeng og obligasjonsandelen sank med 3 prosentpoeng.

⁶ Forvaltningskapital ved utgangen av 2015. Samlet* er unntatt captives, sjøforsikringsforetakene Gard og Skuld, og Den Norske Krigsforsikring for Skib (DNK).

Tabell 5.7: Utvalgte balanseposter for skadeforsikringsforetakene

	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr	% av FK	Mill. kr	% av FK
Investeringer	101 555	78,4	96 537	77,5
Bygninger og andre faste eiendommer	308	0,2	512	0,4
Datterforetak, tilknyttet foretak og felleskontrollerte foretak	10 150	7,8	11 280	9,1
Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	22 787	17,6	22 594	18,1
Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	67 844	52,4	61 651	49,5
herav aksjer og andeler	19 065	14,7	13 234	10,6
herav obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	45 202	34,9	46 626	37,4
Gjenforsikringsandel av brutto forpliktelser i skadeforsikring	6 115	4,7	6 082	4,9
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	129 548	100,0	124 559	100,0
Egenkapital	41 798	32,3	41 166	33,0
Forsikringsforpliktelser brutto	73 820	57,0	72 631	58,3
herav avsetning for ikke opptjent bruttopremie	22 169	17,1	21 128	17,0
herav brutto erstatningsavsetning	50 911	39,3	50 521	40,6

6 Resultat og balanse for hver bransje

BANKER (bankkonsern)

Samtlige 126 norske banker

RESULTAT	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Renteinntekter m.v.	64 891	2,52	69 515	2,76
Rentekostnader m.v.	24 455	0,95	31 796	1,26
Netto renteinntekter	40 436	1,57	37 719	1,50
Utbytte	2 498	0,10	1 627	0,06
Provisjonsinntekter m.v.	11 262	0,44	11 620	0,46
Provisjonskostnader m.v.	2 673	0,10	2 474	0,10
Netto verdiendr. på finansielle instrumenter	4 120	0,16	5 346	0,21
Andre inntekter	3 428	0,13	2 160	0,09
Lønn- og administrasjonskostnader	20 249	0,79	19 591	0,78
... herav lønn, pensjoner og sosiale ytelser oa.	13 087	0,51	12 418	0,49
Avskrivninger	1 812	0,07	1 538	0,06
Andre kostnader	2 976	0,12	2 960	0,12
Driftsresultat før tap	34 033	1,32	31 908	1,27
Tap på utlån	6 197	0,24	2 920	0,12
Verdifall på ikke-finansielle eiendeler	-149	-0,01	-76	0,00
Resultat før skatt	27 984	1,09	29 065	1,15
Skattekostnad	5 968	0,23	7 141	0,28
Resultat for perioden	22 016	0,86	21 924	0,87

BALANSE	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr		Mill. kr	% vekst
Forvaltningskapital	4 972 488		4 744 732	4,8
Brutto utlån til kunder	3 626 003		3 434 973	5,6
Tapsnedskrivninger av utlån (amortisert kost)	-28 295		-24 624	14,9
... herav gruppenedskrivninger	-11 414		-7 954	43,5
Innsk. fra og gjeld til kunder	2 225 424		2 165 772	2,8
Gjeld stiftet ved utsted. av verdipapirer	1 496 694		1 377 767	8,6

Resultatrapport for finansforetak, 1. halvår 2016

Resultat og balanse for hver bransje

KREDITTFORETAK**27 kredittforetak (uten Eksportfinans)**

RESULTAT	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Renteinntekter og lignende inntekter	18 216	1,98	21 022	2,45
Rentekostnader og lignende kostnader	12 036	1,31	13 702	1,59
= Netto rente- og kredittprovisjonsinntekter	6 180	0,67	7 320	0,85
Utbytte og andre lignende inntekter	6	0,00	7	0,00
Provisjonsinntekter og inntekter fra banktjenester	58	0,01	54	0,01
Provisjonskostnader og kostnader ved banktjenester	199	0,02	305	0,04
Nto. gev./tap omløpsmidler/fin. eiend. vurd. til virk. verdi	-651	-0,07	2 645	0,31
Nto. gev./tap sikringsbokføring/valutakursdifferanser	129	0,01	-186	-0,02
Andre driftsinntekter	3	0,00	3	0,00
Lønn og administrasjonskostnader	1 915	0,21	2 240	0,26
...herav lønn, pensjoner og sosiale ytelser	106	0,01	110	0,01
Avskrivninger og avsetninger	15	0,00	5	0,00
Andre driftskostnader	175	0,02	136	0,02
Driftsresultat før tap	3 420	0,37	7 157	0,83
Tap på utlån	11	0,00	19	0,00
Resultat før skatt	3 408	0,37	7 138	0,83
Skatt på ordinært resultat	846	0,09	1 886	0,22
Periodens resultat	2 562	0,28	5 251	0,61

BALANSE	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr		Mill. kr	% vekst
Forvaltningskapital	1 910 548		1 761 238	8,5
Brutto utlån til kunder	1 509 433		1 396 929	8,1
... herav vurdert til amortisert kost	1 312 366		1 174 998	11,7
...herav vurdert til virkelig verdi	197 067		221 930	-11,2
Tapsnedskrivninger av utlån (amortisert kost)	-335		-435	-22,9
...herav gruppenedskrivninger	-235		-221	6,4
Gjeld til kredittinstitusjoner	251 006		227 381	10,4
Gjeld v. utstedelse av verdipapirer	1 484 522		1 375 111	8,0

Resultatrapport for finansforetak, 1. halvår 2016

Resultat og balanse for hver bransje

FINANSIERINGSFORETAK

26 finansieringsforetak

RESULTAT	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Renteinntekter og lignende inntekter	3 966	6,35	3 646	6,62
Rentekostnader og lignende kostnader	868	1,39	891	1,62
= Netto rente- og kredittprovisjonsinntekter	3 098	4,96	2 756	5,00
Utbytte og andre lignende inntekter	1	0,00	0	0,00
Provisjonsinntekter og inntekter fra banktjenester	444	0,71	396	0,72
Provisjonskostnader og kostnader ved banktjenester	409	0,66	355	0,64
Nto. gev./tap omløpsmidler/fin. eiend. vurd. til virk. verdi	-8	-0,01	1	0,00
Nto. gev./tap sikringsbokføring/valutakursdifferanser	0	0,00	2	0,00
Andre driftsinntekter	221	0,35	236	0,43
Lønn og administrasjonskostnader	1 020	1,63	943	1,71
...herav lønn, pensjoner og sosiale ytelser	579	0,93	547	0,99
Avskrivninger og avsetninger	105	0,17	96	0,17
Andre driftskostnader	218	0,35	207	0,38
Driftsresultat før tap	2 004	3,21	1 790	3,25
Tap på utlån	201	0,32	229	0,42
Resultat før skatt	1 802	2,89	1 561	2,83
Skatt på ordinært resultat	453	0,73	418	0,76
Periodens resultat	1 350	2,16	1 142	2,07

BALANSE	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr		Mill. kr	% vekst
Forvaltningskapital	131 778		116 286	13,3
Brutto utlån til kunder	118 602		105 916	12,0
Tapsnedskrivninger av utlån (amortisert kost)	-1 336		-1 209	10,5
...herav gruppenedskrivninger	-406		-439	-7,5
Gjeld til kredittinstitusjoner	97 170		86 723	12,0

Resultatrapport for finansforetak, 1. halvår 2016

Resultat og balanse for hver bransje

LIVSFORSIKRINGSFORETAK

13 livsforsikringsforetak

RESULTAT	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av GFK	Mill. kr	% av GFK
Forfalte bruttopremier	49 463	7,6	49 137	8,0
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	23 386	3,6	21 846	3,6
herav renteinntekter og utbytte på finansielle eiendeler	11 737	1,8	11 900	1,9
herav gevinster ved realisasjon	3 971	0,6	-768	-0,1
herav verdiendringer	4 024	0,6	5 690	0,9
Netto inntekter fra investeringer i investeringsvalgporteføljen	-721	-0,1	7 012	1,1
Utbetalte erstatninger	-25 253	-3,9	-24 122	-3,9
Endring i forsikringsforpliktelser - kontraktsfaste forpliktelser	-20 987	-3,2	-14 034	-2,3
herav endring i kursreguleringsfond	-2 865	-0,4	-2 190	-0,4
Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfaste forpliktelser	-7 234	-1,1	-6 346	-1,0
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-2 965	-0,5	-3 052	-0,5
Resultat av teknisk regnskap (kundeporteføljene)	2 364	0,4	2 539	0,4
Resultat av ikke-teknisk regnskap (selskapsporteføljen)	1 430	0,2	1 892	0,3
Resultat før skatt	3 794	0,6	4 431	0,7
Endringer i kursreguleringsfond	2 865	0,4	2 190	0,4
Verdijustert resultat før skatt	6 659	1,0	6 621	1,1
Totalresultat (inkl. andre resultatkomponenter) etter skatt	3 422	0,5	3 735	0,6
BALANSE	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr	% av FK	Mill. kr	% av FK
Bygninger og faste eiendommer (inkl. eiendomsselskaper)	119 702	9	129 346	10
Finansielle eiendeler til amortisert kost	451 247	34	403 327	32
herav investeringer som holdes til forfall	130 013	10	138 388	11
herav utlån og fordringer	294 890	22	241 747	19
Finansielle eiendeler til virkelig verdi	719 728	54	679 558	54
herav aksjer og andeler	254 291	19	244 837	20
herav obligasjoner og sertifikater	416 939	31	402 908	32
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	1 332 056	100	1 252 529	100
herav eiendeler i selskapsporteføljen	125 079	9	109 743	9
herav eiendeler i kollektivporteføljen	996 309	75	958 433	77
herav eiendeler i investeringsvalgporteføljen	210 006	16	183 371	15
Forsikringsforpliktelser - kontraktsfaste forpliktelser	980 039	74	942 469	75
herav premiereserve	863 216	65	832 837	66
herav tilleggsavsetninger	35 619	3	30 781	2
herav kursreguleringsfond	43 502	3	41 711	3

Resultatrapport for finansforetak, 1. halvår 2016

Resultat og balanse for hver bransje

PENSJONSKASSER

47 pensjonskasser

RESULTAT	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr.	% av GFK	Mill. kr.	% av GFK
Forfalte premier, brutto	7 986	5,6	8 724	6,4
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	1 926	1,4	7 538	5,5
herav renteinntekter og utbytte på finansielle eiendeler	2 823	2,0	2 941	2,2
herav gevinster ved realisasjon	2 030	1,4	2 926	2,1
herav verdiendringer	-3 248	-2,3	1 383	1,0
Utbetalte pensjoner mv.	-3 555	-2,5	-3 378	-2,5
Endring i forsikringsforpliktelse - kontraktsfaste forpliktelser	-2 957	-2,1	-14 647	-10,7
herav oppbevaring for langt liv	-5	0,0	-6	0,0
Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfaste forpliktelser*	-794	-0,6	-1 101	-0,8
Resultat av teknisk regnskap (kundeporteføljene)	2 322	1,6	3 608	2,6
Resultat av ikke-teknisk regnskap (selskapsporteføljen)	704	0,5	1 140	0,8
Resultat før skatt	3 026	2,1	4 747	3,5
Endring i kursreguleringsfond	-3 295	-2,3	1 294	0,9
Verdijustert resultat før skatt	-269	-0,2	6 041	4,4
Totalresultat (etter skatt og inkl. andre resultatkomponenter)	2 976	2,1	4 717	3,5

BALANSE	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr.	I % av FK	Mill. kr.	I % av FK
Bygninger og andre faste eiendommer*	16 227	5,6	14 728	5,2
Finansielle eiendeler målt til amortisert kost	19 597	6,8	20 920	7,4
herav obligasjoner o.a. verdipapirer med fast avkastning	18 415	6,4	19 168	6,8
Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi:	250 865	86,9	243 846	86,8
herav aksjer og andeler	100 678	34,9	95 649	34,0
herav obligasjoner o.a. verdipapirer med fast avkastning	143 366	49,7	140 572	50,0
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	288 639	100,0	281 040	100,0
herav selskapsportefølje	30 319	10,5	28 910	10,3
herav investeringer i kollektivporteføljen	249 269	86,4	243 363	86,6
herav investeringer i investeringsvalgporteføljen	9 051	3,1	8 767	3,1
Forsikringsforpliktelser - kontraktsfaste forpliktelser	245 543	85,1	238 466	84,9
herav premiereserve	199 851	69,2	186 018	66,2
herav kursreguleringsfond	23 053	8,0	26 955	9,6
herav tilleggsavsetninger	11 311	3,9	9 871	3,5

SKADEFORSIKRINGSFORETAK

43 skadeforsikringsforetak (uten captives, Gard, Skuld og DNK)

Tall i mill. kroner og prosent av premieinntekter f.e.r.

RESULTAT	1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr	% av premie	Mill. kr	% av premie
Premieinntekter f.e.r.	20 425		19 165	
Erstatningskostnader f.e.r.	14 376	70,4	13 842	72,2
Forsikringsrelaterte driftskostnader	2 984	14,6	3 197	16,7
Resultat av teknisk regnskap	3 190	15,6	2 320	12,1
Netto inntekter fra investeringer	1 660	8,1	1 633	8,5
herav renteinntekt og utbytte på finansielle eiendeler	1 095	5,4	1 059	5,5
herav verdiendringer	-927	-4,5	-670	-3,5
herav gevinster ved realisasjon	1 511	7,4	1 281	6,7
Resultat av ikke teknisk regnskap	1 568	7,7	1 684	8,8
Resultat før skattekostnad	4 757	23,3	4 004	20,9
BALANSE	30.06.2016		30.06.2015	
	Mill. kr	% av FK	Mill. kr	% av FK
Investeringer	101 555	78,4	96 537	77,5
Bygninger og andre faste eiendommer	308	0,2	512	0,4
Datterforetak, tilknyttet foretak og felleskontrollerte foretak	10 150	7,8	11 280	9,1
Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	22 787	17,6	22 594	18,1
Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	67 844	52,4	61 651	49,5
herav aksjer og andeler	19 065	14,7	13 234	10,6
herav obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	45 202	34,9	46 626	37,4
Gjenforsikringsandel av brutto forpliktelser i skadeforsikring	6 115	4,7	6 082	4,9
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	129 548	100,0	124 559	100,0
Egenkapital	41 798	32,3	41 166	33,0
Forsikringsforpliktelser brutto	73 820	57,0	72 631	58,3
herav avsetning for ikke opptjent bruttopremie	22 169	17,1	21 128	17,0
herav brutto erstatningsavsetning	50 911	39,3	50 521	40,6

7 Tabeller for grupper

Banker

Tabell 7.1: Resultatposter for gruppen av de 7 store bankene

	1.halvår 16		1. halvår 15	
	Mill.kr.	% av GFK	Mill.kr.	% av GFK
Netto renteinntekter	28 008	1,38	27 664	1,36
Andre inntekter	14 710	0,72	15 321	0,75
herav verdiendr. finansielle instrumenter	3 713	0,18	5 276	0,26
Driftskostnader	17 855	0,88	17 766	0,88
herav lønn og personalkostnader	9 934	0,49	9 544	0,47
Resultat før tap	24 863	1,22	25 218	1,24
Tap på utlån	5 040	0,25	2 093	0,10
Verdifall på ikke finansielle eiendeler	26	0,00	-56	0,00
Resultat før skatt	19 797	0,97	23 182	1,14
Skattekostnad	4 242	0,21	5 721	0,28
Resultat etter skatt	15 554	0,77	17 461	0,86
EK-avkastning	10,8		13,8	

Tabell 7.2: Balanseposter for gruppen av de 7 store bankene

	30.06.16		30.06.15		vekst i %
	Mrd.kr	% av br. utlån	Mrd.kr	% av br. utlån	
Forvaltningskapital	3 851,1		3 737,0		3,1
Brutto utlån til kunder	2 692,0		2 598,9		3,6
... Inkl. utlån i gruppeeide OMF-foretak	2 813,8		2 715,2		3,6
Tapsnedskrivninger på utlån	-20,2	-0,8	-18,4	-0,8	10,3
herav individ. tapsnedskr.	-13,2	-0,5	-13,8	-0,6	-4,9
herav gruppenedskrivning	-7,1	-0,3	-4,5	-0,2	57,2
Brutto misligholdte utlån	29,1	1,1	27,3	1,1	6,4
Gjeld til kredittinstitusjoner	472,0		492,7		-4,2
Innskudd fra kunder	1 595,1		1 589,3		0,4
Gjeld ved utst. av verdipapirer	1 192,8		1 102,6		8,2
Innskuddsdekning	59,3		61,2		

Tabell 7.3: Resultatposter for gruppen av de 25 mellomstore bankene

	1.halvår 16		1. halvår 15	
	Mill.kr.	% av GFK	Mill.kr.	% av GFK
Netto renteinntekter	8 990	2,36	7 011	2,07
Andre inntekter	2 538	0,67	1 695	0,50
herav verdiendr. finansielle instrumenter	321	0,08	14	0,00
Driftskostnader	4 748	1,25	4 077	1,20
herav lønn og personalkostnader	2 077	0,55	1 820	0,54
Resultat før tap	6 781	1,78	4 630	1,37
Tap på utlån	902	0,24	682	0,20
Verdifall på ikke finansielle eiendeler	10	0,00	-13	0,00
Resultat før skatt	5 869	1,54	3 961	1,17
Skattekostnad	1 289	0,34	959	0,28
Resultat etter skatt	4 580	1,20	3 002	0,89
EK-avkastning	13,5		10,9	

Tabell 7.4: Balanseposter for gruppen av de 25 mellomstore bankene

	30.06.16		30.06.15		vekst i %
	Mrd.kr	% av br. utlån	Mrd.kr	% av br. utlån	
Forvaltningskapital	785,5		694,1		13,2
Brutto utlån til kunder	658,8		584,5		12,7
... Inkl. utlån i gruppeeide OMF-foretak	725,1		648,2		11,9
Tapsnedskrivninger på utlån	-6,0	-1,2	-4,4	-1,1	35,2
herav individ. tapsnedskr.	-2,6	-0,5	-1,9	-0,5	40,8
herav gruppenedskrivning	-3,3	-0,7	-2,5	-0,6	31,2
Brutto misligholdte utlån	9,6	1,5	7,4	1,3	29,8
Gjeld til kredittinstitusjoner	41,7		26,3		58,5
Innskudd fra kunder	387,1		350,9		10,3
Gjeld ved utst. av verdipapirer	260,2		234,3		11,1
Innskuddsdekning	58,8		60,0		

Tabell 7.5: Resultatposter for gruppen av de 93 mindre bankene

	1.halvår 16		1. halvår 15	
	Mill.kr.	% av GFK	Mill.kr.	% av GFK
Netto renteinntekter	3 438	2,14	3 044	2,01
Andre inntekter	1 386	0,86	1 262	0,83
herav kursgev. finansielle instrumenter	86	0,05	56	0,04
Driftskostnader	2 435	1,51	2 246	1,48
herav lønn og personalkostnader	1 076	0,67	1 053	0,70
Resultat før tap	2 389	1,48	2 060	1,36
Tap på utlån	255	0,16	145	0,10
Verdifall på ikke finansielle eiendeler	-185	-0,11	-7	0,00
Resultat før skatt	2 319	1,44	1 922	1,27
Skattekostnad	437	0,27	461	0,30
Periodens resultat	1 882	1,17	1 461	0,96
EK-avkastning	8,1		6,6	

Tabell 7.6: Balanseposter for gruppen av de 93 mindre bankene

	30.06.16		30.06.15		vekst i %
	Mrd.kr	% av br. utlån	Mrd.kr	% av br. utlån	
Forvaltningskapital	335,9		313,6		7,1
Brutto utlån til kunder	275,3		251,5		9,4
... Inkl. utlån i gruppeeide OMF-foretak	346,3		315,4		9,8
Tapsnedskrivninger	-2,1	-0,8	-1,9	-0,7	12,1
herav individ. tapsnedskr.	-1,1	-0,4	-0,9	-0,4	13,8
herav gruppenedskrivning	-1,0	-0,4	-0,9	-0,4	10,3
Brutto misligholdte utlån	4,6	1,7	4,3	1,7	7,2
Gjeld til kredittinstitusjoner	27,6		26,4		4,6
Innskudd fra kunder	243,2		225,6		7,8
Gjeld ved utst. av verdipapirer	43,7		40,9		6,9
Innskuddsdekning	88,4		89,7		

Pensjonskasser

Tabell 7.7: Resultatposter for 21 private og 26 kommunale pensjonskasser

RESULTAT	Private				Kommunale			
	1. halvår 2016		1. halvår 2015		1. halvår 2016		1. halvår 2015	
	Mill. kr.	% av GFK	Mill. kr.	% av GFK	Mill. kr.	% av GFK	Mill. kr.	% av GFK
Premieinntekter	3 635	4,3	4 844	5,8	4 501	7,8	10 887	4,2
herav forfalte premier brutto	4 897	5,9	3 629	4,3	3 827	7,2	4 357	7,5
herav overføring av premieres. fra andre forsikringsssels. og pensj.foret.	4	0,0	79	0,1	7 059	13,2	146	0,3
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	462	0,5	5 280	6,4	1 464	2,5	2 258	4,2
herav: renteinntekter og utbytte på finansielle eiendeler	1 859	2,2	1 918	2,3	964	1,7	1 023	1,9
gevinster ved realisasjon	1 433	1,7	2 168	2,6	596	1,0	757	1,4
verdiendringer	-3 046	-3,6	990	1,2	-202	-0,4	393	0,7
Pensjoner mv.	-1 873	-2,2	-1 804	-2,2	-1 733	-3,0	-1 655	-3,1
herav overføring av premiereserve mv. til andre	-21	0,0	-54	-0,1	-57	-0,1	-19	0,0
Endring i forsikringsforpliktelse - kontraktsfastsatte forpliktelser	308	0,4	-4 820	-5,8	-3 265	-5,7	-9 827	-18,4
Midler tilordnet forsikringskontraktene -kontraktfastsatte forpliktelser*	-479	-0,6	-627	-0,8	-315	-0,5	-474	-0,9
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-179	-0,2	-164	-0,2	-147	-0,3	-168	-0,3
Resultat av teknisk regnskap (kundeporteføljene)	1 842	2,2	2 574	3,1	479	0,8	1 034	1,9
Resultat av ikke-teknisk regnskap (selskapsporteføljen)	560	0,7	868	1,0	144	0,2	271	0,5
Resultat før skatt	2 403	2,8	3 442	4,2	623	1,1	1 305	2,4
Endring i kursreguleringsfondet	-3 071	-3,6	942	1,1	-223	-0,4	352	0,7
Verdijustert resultat før skatt	-669	-0,8	4 384	5,3	400	0,7	1 657	3,1
Totalresultat (etter skatt og inkl. andre resultatkomponenter)	2 362	2,8	3 412	4,1	613	1,1	1 305	2,4

* Enkelte av pensjonskassene har ikke fylt ut denne posten

Tabell 7.8: Balanseposter for 21 private og 26 kommunale pensjonskasser

BALANSE	Private				Kommunale			
	30.06.16		30.06.15		30.06.16		30.06.15	
	Mill. kr	% av FK	Mill. kr	% av FK	Mill. kr	% av FK	Mill. kr	% av FK
Bygninger og faste eiendommer*	10 177	6,0	9 535	5,6	6 050	5,1	5 193	4,6
Finansielle eiendeler målt til amortisert kost	6 625	3,9	7 428	4,4	12 972	11,0	13 492	12,1
Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi:	152 784	89,7	151 391	89,5	98 081	82,9	92 455	82,6
herav aksjer og andeler	65 319	38,3	64 422	38,1	35 359	29,9	31 227	27,9
herav obligasjoner og sertifikater	84 079	49,4	83 995	49,7	59 287	50,1	56 578	50,6
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	170 367	100,0	169 132	100,0	118 273	100,0	111 908	100,0
herav selskapsportefølje	19 789	11,6	18 248	10,8	10 530	8,9	10 663	9,5
herav kollektivportefølje	148 063	86,9	148 262	87,7	101 207	85,6	95 101	85,0
herav investeringsvalgportefølje	2 515	1,5	2 622	1,6	6536	5,5	6 145	5,5
Forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	145 234	85,2	144 255	85,3	100 309	84,8	94 211	84,2
herav premiereserve	114 059	66,9	105 978	62,7	85 792	72,5	80 040	71,5
herav kursreguleringsfond	17 600	10,3	20 757	12,3	5 454	4,6	6 198	5,5
herav tilleggsavsetninger	6 636	3,9	5 685	3,4	4 675	4,0	4 187	3,7

* Inkludert aksjer i datterforetak som i hovedsak er eiendomsdøtre

